

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 10

Кам'янець-Подільський
2024

УДК 373.2(063)
С-91

Рецензенти:

Лабунець В.М., доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Галаманжук Л.Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія:

Бахмат Н.В., доктор педагогічних наук, професор;

Гудима Н.В., кандидат філологічних наук, доцент;

Мелекєсцева Н.В., кандидат філологічних наук

*Рекомендовано до друку вченою радою
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
(протокол №3 від 28 березня 2024 р.)*

С-91 Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 10. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Мелекєсцева Н.В. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. 102 с.

ISBN 978-617-8105-19-8

У збірнику наукових праць уміщено матеріали, які стали результатом науково-дослідної та пошукової діяльності науковців, викладачів, учителів і здобувачів закладів вищої освіти. Досліджено актуальні проблеми впровадження сучасних технологій в освітній процес дошкільної, початкової та вищої школи.

Збірник друкується за підсумками всеукраїнської науково-практичної конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах актуальні проблеми й іноваційні технології навчання» (14-15 березня 2024 року)

ISBN 978-617-8105-19-8

УДК 373.2(063)

© Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024

ЗМІСТ

БАБИНА Галина Умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у процесі позаурочної діяльності	5
БУЛИХОВСЬКА Альона, ГОРБАТЮК Оксана Текст як дидактичний засіб формування комунікативної компетентності	9
ВАТАМАНЮК Галина Використання технології «storytelling» в ознайомленні дітей дошкільного віку з довкіллям	14
ВОЗНЯК Інна, ФЕДОРЕНКО Дарина, ЛОБОДА Вікторія Використання цифрових сервісів і застосунків у підготовці вчителя початкових класів під час вивчення курсу «Теорія та методика навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі»	21
ВОЙЦЕХОВСЬКА Ангеліна, ГУДИМА Наталія Правописна компетентність як один із складників розвитку мовної культури молодших школярів	25
ДМИТРИШЕНА Олена Навчання спонтанного монологічного мовлення на уроках англійської мови в початковій школі	29
ДОРОЖ Ірина, Ірина КАШИНА, ЯРОВА Юлія Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів засобами дитячої художньої літератури	34
МАРТІНА Олеся, КИНЮК Олена Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами інноваційних технологій	40
МЄЛЕКЄСЦЕВА Наталія, КОВТОНЮК Діана Рефлексивні техніки на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах НУШ	44
МОСКОВЧУК Людмила Українознавче наповнення та ціннісні орієнтації навчального посібника з математики для 2 класів Наталії Листопад	50
МОСКОВЧУК Людмила, МАШИНЦЕВ Віктор Формування фінансової грамотності молодших школярів як об'єкт наукового аналізу	56
МОСКОВЧУК Людмила, НИЧВИДЮК Олександра Формування уявлень молодших школярів Про геометричні тіла як наукова проблема	61

ОЛИНЕЦЬ Тетяна, НЕІЛЬЧУК Мирослава Формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів засобами jazz chants	67
РОМАНОВА Оксана Реалізація змістової лінії «взаємодіємо письмово» початкового курсу мовно-літературної освітньої галузі	73
СУРЖУК Тетяна, БІСОВЕЦЬКА Людмила Формування читацької компетентності учнів початкової школи	80
ТРЕТЯК Наталія, ВІРСТА Катерина Розвиток творчої особистості учнів початкової школи шляхом використання інтерактивних технологій	85
ТРОХІНА Юлія, КОВАЛЬЧУК Ольга Інтеграція соціально-емоційного навчання в освітній простір НУШ	91
ЯКОВЛЕНКО Ірина Комунікативні умови формування мовленнєвої компетентності молодших школярів	96

Галина БАБИНА
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник – **Наталія БАХМАТ**,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією із ключових компетентностей, яка розвивається й продовжує формуватися в ЗЗСО на початковій ланці навчання є здоров'язбережувальна, як здатність учня дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей

Установка на здоров'я й здоровий спосіб життя не з'являється в людини сама собою, а формується в результаті певного педагогічного впливу, ось чому в процесі формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів важливого значення набуває педагогічний компонент, сутність якого полягає в навчанні здоров'ю із самого раннього віку. Велика кількість науковців указують на виняткову ефективність впливу саме педагогічними засобами на формування, збереження й зміцнення здоров'я людини. У наш час багато дослідників в області педагогіки сходяться до єдиної думки, що одним з основних напрямків роботи загальноосвітніх установ по збереженню, зміцненню здоров'я учнів і формуванню здорового способу життя повинна виступати позаурочна діяльність [3].

Позаурочна діяльність покликана вирішувати низку певних завдань: забезпечити сприятливу адаптацію дитини у початковій школі; знизити навчальне навантаження учнів; поліпшити умови для розвитку кожної дитини; врахувати вікові й індивідуальні особливості учнів. Вона є складовою частиною освітнього процесу й однією з форм організації вільного часу учнів. Позаурочна діяльність розуміється сьогодні переважно як діяльність, що організовується в позаурочний час для задоволення потреб учнів у змістовному дозвіллі, їх участі в самоврядуванні й суспільно корисній діяльності.

Узагальнивши принципи та напрямки діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, можна виділити такі організаційно-педагогічні умови, що впливають на

ефективність та результативність процесу формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи в позаурочній освітній діяльності:

1. Підготовка педагогів і батьків до формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів в позаурочній діяльності.

2. Формування в молодших школярів мотивації на здоровий спосіб життя на основі ціннісного ставлення до здоров'я.

3. Відповідність форм, методів і технологій, що використовуються в позаурочній роботі, віковим і функціональним можливостям молодших школярів, організація освітнього процесу, що забезпечує індивідуальний підхід до кожного учня.

4. Упровадження та реалізація здоров'язбережувальних технологій в позаурочній діяльності.

5. Організація здоров'язбережувального освітнього середовища для закріплення дітьми життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю [5].

Перша умова (підготовка педагогів і батьків) ґрунтується на розумінні того, що провідна роль у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів належить педагогам і батькам. Діти молодшого шкільного віку схильні наслідувати поведінку, підтримувати оцінку подій, ситуацій значимих дорослих. Тому педагоги і батьки мають бути підготовленими до впровадження методики формування цієї компетентності [4].

Підготовка батьків до розвитку й виховання дитини може бути здійснена й різними шляхами: шляхом самоосвіти за допомогою спеціальної літератури та навчання молоді в умовах вищих навчальних закладів освіти [2].

Друга умова (мотивація) передбачає формування в дітей інтересу до проблеми збереження здоров'я, прагнення вести здоровий спосіб життя, усвідомлення необхідності здобуття знань щодо життєвих навичок, які сприяють фізичному, соціальному, психічному та духовному здоров'ю та їх формування.

Щоб мотивувати молодших школярів до здорового способу життя, необхідно зацікавити їх, створити позитивні емоції при засвоєнні знань, дати відчуття задоволення від методів оздоровлення, використовувати позитивні приклади з навколишнього життя, особистий приклад батьків. Необхідно формувати у дитини моральне відношення до свого здоров'я, яке виражається в бажанні й потребі бути здоровим. Цьому може сприяти розв'язання ситуаційних завдань, як у прямій постановці, так і шляхом доказів від протилежного. У систему роботи початкової школи

слід включати позакласні заходи, спрямовані на формування цінності здоров'я й здорового способу життя. Серед них можна виділити екскурсії, походи, класні години. Потужним стимулом пробудження й підтримки інтересу дітей до занять фізичною культурою є спортивні змагання [1].

Третя умова (відповідність віковим особливостям) ґрунтується на засадах вікової та педагогічної психології. У сучасній школі реальний шлях збереження здоров'я школяра утримується на встановленому балансі між вимогами освітньої установи, у якій виховується і навчається молодший школяр, і фізіологічними процесами дитячого організму, відповідно до вікових особливостей.

Четверта умова (технології) зумовлена розумінням того, що завдання формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку в позаурочній діяльності можливо реалізувати лише організувавши систематичну освітню роботу з зазначеної проблеми.

До особливостей позаурочної роботи із здоров'язбереження учнів молодшого шкільного віку належить необхідність володіння педагогом комплексом здоров'язбережувальних технологій, за допомогою яких у молодшого школяра закладається фундамен основ збереження життя та зміцнення здоров'я, учні оволодівають необхідними знаннями, навичками та життєвими компетенціями, методикою забезпечення здорового способу життя.

П'ята умова (середовище) передбачає створення умов, що сприяють застосуванню на практиці набутих знань і вмінь та відповідає висновкам науковців про те, що кожна особистість формується і проявляється в діяльності. Через здоров'язбережувальне освітнє середовище забезпечуються умови для саморозвитку дітей, вільного вибору ними виду здоров'язбережувальної діяльності, закріплення життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю. Прагнучи створити комфортне середовище для всіх учасників педагогічного процесу, необхідно адаптувати досвід шкіл сприяння здоров'я, розробити нові та оновити існуючі навчально-виховні технології.

Колективні форми освітньої діяльності допомагають не лише роздрібнювати, а й індивідуалізувати навчальний процес; формувати особисту зацікавленість при сприйнятті знань, прискорюють опанування і передання змісту засвоєного; допомагають засвоювати вміння спілкуватися, посилюють інтелектуальну діяльність. Спільна робота у групах досягає найбільшого результату в опануванні знань, отриманні вмінь і навичок. Диференціація відноситься до інтерактивної

діяльності (закріплення знань на практиці, залучення до навчання других, швидке винахідливе використання отриманих знань). В. Сухомлинський наголошував на тому, що до будь-кого учня потрібно знаходити окремий підхід, пізнати труднощі дитини, кожному слід дати пораду, дібрати лише їй посильне завдання» [6].

Основу формування здоров'язбережувальної компетентності учнів становлять наступні структурні компоненти: когнітивний, ціннісно-потребовий, емоційно-вольовий, діяльнісно-практичний, рефлексивний.

Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів включає: цілі й зміст освітнього процесу (валеологічні програми), суб'єктів здоров'язбереження (учнів, їхніх батьків, педагогічних і соціальних працівників, психологів), засоби освітнього процесу, здоров'язбережувальні методи й технології (матеріально-технічну базу, інформаційні ресурси).

Таким чином, позакласну роботу зі здоров'язбереження дітей у початковій школі складають різні види індивідуальної, групової та масової діяльності. Завдяки цьому розвивається інтерес, удосконалюється та збагачується знання та відбувається формування здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття) // Вища освіта у медсестринстві : проблеми і перспективи: зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції (10-11 листопада 2011 р., Житомир). Житомир: Полісся, 2011. С. 27–31.

2. Богініч О. Л. Сутність здоров'язбережувального середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Випуск XVII – XVIII. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2018. С. 191 – 199.

3. Биковська О.В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : монографія. Київ : ІВЦ Алкон, 2018. 336 с.

4. Кизим О. П. Організація роботи групи подовженого дня в 1–4 класах (Практикум вихователя ГПД). Харків : Вид-во "Ранок", 2019. 144 с.

5. Мельник І. М. Аксіологічний аспект технології здорового способу життя молодших школярів. Київ : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2016. С. 105 – 108.

6. Ткаченко, Л. І. Г. С. Сковорода і В. О. Сухомлинський про розвиток особистості: традиція гуманістичної педагогічної думки // Педагогіка і психологія. 2012. № 2. С. 77–83.

Альона БУЛИХОВСЬКА,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка;

Оксана ГОРБАТЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ТЕКСТ ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У державному стандарті початкової школи визначено вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти молодшого школяра, а також умови, за яких вони можуть бути досягнені відповідно до міжнародних стандартів якості освіти. Відповідно до чинних програм з української мови головною метою курсу є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності, вироблення вмінь працювати з текстами, здійснювати пошук інформації з різноманітних джерел, використовувати її в самостійно створених текстах різних типів, стилів і жанрів, оскільки текст є найвищим щаблем мовної системи, вагомим чинником комунікативного та інформаційного впливу.

Комунікативна компетентність є ключовою в освітньому процесі, вона тісно пов'язана зі спілкуванням і комунікацією. Проблема формування комунікативної компетентності перебуває у полі зору науковців різних наукових галузей – лінгвістики, психології, педагогіки, Учені (Н. Бібік, В. Бондар, Л. Божович, М. Вашуленко, І. Гудзик, В. Мельничайко, М. Пентилюк, О. Прищепка, О. Савченко та ін.) розглядають комунікативну компетентність не лише як мету навчальної діяльності, а як одну з важливих умов формування успішності молодшого школяра в освітньому процесі, а й як – інтегровану здатність особистості, що виявляється передусім через набуття досвіду комунікативної діяльності, уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті, чітко й аргументовано пояснювати факти, а також через формування мотиваційно-ціннісної

основи спілкування, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовияву, готовність уживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [1; 2; 4; 5]. З цією метою у процесі навчання молодші школярі повинні оволодіти певними видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням, письмом), українською мовою як основним засобом спілкування.

Виходячи з аналізу наукових праць і власного досвіду, молодші школярі вільно оперують вивченими мовними визначеннями, називають властивості того чи іншого мовного явища, але при цьому здобуті знання не завжди правильно використовують у власному мовленні. На наш погляд, однією з основних причин такого стану є ігнорування тексту на уроках української мови як основної дидактичної одиниці. Тому саме текстоцентричний підхід до вивчення української мови в початковій школі, найкраще сприяє розвитку комунікативної компетентності учнів.

Сучасне мовознавство розглядає поняття текст як напрям лінгвістичних досліджень, об'єктом вивчення яких є правила побудови зв'язного висловлювання (тексту). Текст – знаково-мовна реалізація певної системи інформації, що передбачає певну мову та виступає її практичним утіленням/ Текст становить найвищий рівень мовної системи; є одиницею мови і мовлення, реальною одиницею усної і писемної комунікації [6, с. 281]. Осмислення тексту та його продукування відбувається у процесі комунікації.

Розділ «Текст» є важливим складником курсу української мови в початковій школі. Текст у контексті вивчення мови у початковій школі – це «твір мовленнєво-творчого процесу, який характеризується завершеністю, об'єктивованим у вигляді письмового документа, літературно оброблений, що складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, що має визначену цілеспрямованість і прагматичну установку» [5]. Осмислення тексту та його продукування відбувається у процесі комунікації.

На думку М. Вашуленка, вивчення текстологічних знань є важливою лінгвістичною основою для формування в молодших школярів мовленнєвих умінь й навичок на усвідомленому рівні, тому ознайомлювати молодших школярів із поняттям текст і його істотними ознаками доцільно вже у 1 класі [3, с. 118]. Текст є тією базою, що об'єднує елементи мови, де всі мовні одиниці набувають природних функцій; у тексті зливаються в одне ціле два основні напрями у вивченні рідної мови, це – сама система мови, яку в певному обсязі необхідно

засвоїти молодшим школярам, і норми та правила використання засвоєного мовного матеріалу під час побудови мовленнєвого висловлювання в усній і письмовій формах [5]. Тож цілком виправданим підходом у формуванні комунікативної компетентності учнів початкової школи буде використання тексту як предмету та засобу учіння, а вміння його сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати та творити, – визначені як обов'язкові результати навчання відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти.

Розглянемо дидактичні особливості навчального тексту. С. Дубовик зазначає, що навчальний текст має бути зорієнтований на розв'язання конкретного дидактичного завдання в різних ситуаціях освітнього процесу; спрямований на пояснення нових понять, явищ, властивостей, співвідношень між ними; формування ключових і предметних компетентностей у молодших школярів, оскільки саме текст є важливим засобом навчання і одночасно показником результатів навчання на підставі самостійно створених учнями текстів відповідно до навчальних програм початкових класів [4, с. 57].

Ознаками тексту, навчального в тому числі, за М. Вашуленком, є: інформативність, наявність заголовка, внутрішня логічна зв'язність і точність; смислова та структурна цілісність; тематична єдність і закінченість; чітка ясність для широкого кола слухачів; комунікативна доцільність; підпорядкованість нормам мови [3, с. 152]. Розглянемо ті, з якими ознайомлюються учні початкової школи на уроках української мови.

Інформативність тексту характеризує кількість інформації, що міститься в ньому, її важливість і новизну. Саме в цій своїй якості текст стає основною комунікативною одиницею. Організація роботи з текстовою інформацією залежить від конкретного змісту, мети та завдань кожного навчального предмета початкової школи. Зрозуміти текст, осмислити його – це не просто засвоїти його зміст, а з'ясувати чому, з якою метою він створений. *Наявність заголовка*: заголовком є окреме слово, речення, словосполучення, що стоять на початку фрагменту тексту, позначаючи його назву. Заголовок розкриває тему тексту або його основну думку, у художньому тексті емоційно впливає на читача. На уроках української мови робота над заголовком потребує особливої уваги вчителя, оскільки молодші школярі мають певні труднощі у доборі правильного заголовка до тексту. Найчастіше учні припускаються помилок і добирають загальні заголовки, які не відповідають темі і меті тексту. С. Дубовик радить вчителю застосовувати на уроках текстологічні вправи і завдання, мета яких – навчити молодших школярів вибирати з поданих заголовків саме той, який органічно зв'язаний із темою і метою висловлювання [4, с. 58].

Цілісність, або тематична єдність тексту виявляється в тому, що всі його елементи та частини прямо чи посередньо зв'язані з предметом і завданнями мовлення, основною думкою висловлювання. Текст набуває цілісності, коли відбір матеріалу підпорядкований розкриттю основної думки або задуму автора. Смыслова цілісність тексту полягає в єдності його теми. Під темою будь-якого тексту розуміють смыслове ядро, тобто узагальнений зміст тексту. Учитель початкової школи має пояснити молодшим школярам, що текст – це об'єднане певною темою висловлювання, до якого можна дібрати заголовок, який має відображати його тему. Таким чином, учні початкової школи мають усвідомити, що тема – це те, про що розповідається у висловлюванні, що заголовок – це узагальнена форма теми. Педагогові важливо пояснити дітям, що до основи будь-якого тексту належить також зміст (реалізація теми, висвітлення її) та ідея – головна думка. Важливо зазначити, що під час роботи над зв'язним висловлюванням учитель увесь час має спрямовувати учнів на те, що правильно побудований текст повинен завжди відзначатися цілісністю теми, змісту та головної думки.

Важливою текстологічною категорією є *зв'язність*, сутність якої полягає у наявності зв'язків між окремими реченнями, абзацами та складовими частинами. Текст є зв'язним, якщо всі речення логічно зв'язані між собою і послідовно впливають одне з одного. У такому випадку читач легко опановує текст, розуміє його зміст. Якщо зв'язність відсутня, тоді зміст тексту стає незрозумілим. Отже, читач не має цілісного уявлення про текст, оскільки він не розуміє, як кожне наступне речення співвідноситься з попереднім. Учителеві необхідно враховувати те, зазначає М. Пентилюк, що під час побудови зв'язних висловлювань доцільно застосовувати два основних способи зв'язку між реченнями тексту (залежно від його структури) – ланцюговий і паралельний. Ланцюговий спосіб зв'язку між реченнями тексту – це коли: повторюється попередній член речення у наступному, який несе змістове навантаження, або перетворюється в інший член. Таким чином, думка попереднього розвивається, розширюється в наступному. Паралельний спосіб зв'язку між реченнями тексту: речення не зближуються одне з одним, а зіставляються [5]. Учні початкової школи найчастіше користуються ланцюговим способом зв'язку між реченнями тексту. Учитель пояснює їм, що речення в тексті зв'язані між собою не тільки за змістом, а й граматично і цьому сприяє порядок слів у реченнях, уживання синонімічних конструкцій, особових займенників, часових прислівників, що граматичний зв'язок між реченнями досягається часовою узгодженістю різних форм дієслова.

Важливою ознакою тексту є точність, що передбачає вміння добирати мовні засоби, адекватні відтворюваній дійсності та зрозумілі для співрозмовників. Точність досягається завдяки точності добору слів, відповідності стилю, жанру текстів, умов спілкування тощо. До вищезгаданих характеристик тексту можна приєднати і низку дидактичних критеріїв: доступність, цікавість, пізнавальність, що передбачають забезпечення лексичної доступності, обмеження обсягу складних за структурою речень, зменшення абстрактності викладу матеріалу, введення достатньої кількості ілюстративного матеріалу.

Відповідно до вимог шкільних програм для 1–4 класів у молодших школярів формуються такі основні уявлення й поняття: текст, тема, мета тексту, заголовок, будова тексту (три структурні складові: зачин, основна частина, кінцівка), абзац, засоби зв'язку, типи текстів (розповідь, опис, міркування), стилі мовлення. Згадані відомості розглядаються під час навчання шляхом практичних спостережень та аналізу текстів. Для успішної реалізації вимог чинних шкільних програм щодо створення власних текстів учителю початкових класів необхідно сформулювати в учнів такі уміння: інформаційно-змістові – уміння добирати інфо-фактичний матеріал для майбутнього висловлювання, визначати й розкривати тему та головну думку тексту; структурно-композиційні – уміння бачити й відрізняти частини тексту, складати план і будувати їх, зв'язно й послідовно викладати зміст тексту; мовленнєві – уміння правильно використовувати мовні засоби (мати достатній активний словниковий запас слів і вільно ним оперувати, дотримуватись граматичних і стилістичних норм української мови); корекційні – уміння вдосконалювати текст.

Отже, навчальний текст є важливим джерелом отримання інформації у початковій школі, а саме: предметом навчання (те, чому потрібно навчати); засобом навчання (ми використовуємо мову для спілкування, оформлення думок, пізнання навколишнього світу, а мова функціонує лише у мовленні, продуктом якого є текст); продуктом навчання (самостійно створені учнями тексти різних типів і видів); результатом навчання (як сукупність знань, умінь, навичок та компетентностей учнів, набутих у процесі створення текстів різних жанрів і типів мовлення); засобом виявлення та оцінки якості засвоєння навчального матеріалу. Тексти сприймаються і створюються у процесі спілкування, під час певної діяльності, за допомогою текстів здійснюється комунікація. Вміння працювати з різними текстами, створювати їх стає невід'ємною частиною педагогічної роботи з навчання молодших школярів цілеспрямованої, адекватної умовам комунікації текстової діяльності, що має велике соціальне значення,

сприяючи розвитку комунікативно-мовленнєвих і комунікативно-пізнавальних можливостей, комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Бібік М., Вашуленко М., Мартиненко В. та інші. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи. Київ, 2014. 346 с.
2. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посіб. Київ : Освіта, 2018. 400 с.
3. Голуб Н. Б. Компетентнісно спрямоване навчання української мови: концептуальний підхід. *Теоретична і дидактична філологія*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 12. С. 26-22.
4. Дубовик С., Веселова Ю. Організаційно-методичні основи вивчення розділу «Текст» на уроках української мови в початковій школі. *Молодий вчений*. 2023. № 2 (114). С. 57-61.
5. Пентилюк М. Текст і дискурс. URL : <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/6435/%d0%9f%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b8%> (дата звернення: 24.02.2024)
6. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

Галина ВАТАМАНЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії
та методик дошкільної освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «STORYTELLING» В ОЗНАЙОМЛЕННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДОВКІЛЛЯМ

Довкілля – це життєвий світ, що оточує дитину, в якому вона живе з перших днів свого життя, який вона пізнає і який дає їй можливість формувати образ свого «Я», себе як особистість; це – середовище життя, з яким жива істота пов'язана обміном речовин, енергії, інформації; середовище, це те, що постає перед дитиною як цілісність (цілісна картина світу), у якому все органічно Академік А. Богуш розглядає довкілля у вузькому й широкому сенсах. У широкому розумінні цього

слова – це вся наша планета Земля, це Космос, це все те, що певним чином впливає і визначає життєвий цикл людини як біологічної і соціальної істоти. У вузькому розумінні, це поняття визначає конкретне середовище, що оточує дитину безпосередньо (природне, предметне, соціальне) [1, с. 6]. Науковиця З. Плохій поняття «довкілля» розглядає крізь призму 4 підсистем: природне довкілля – загальний «фон» суспільства (стан атмосфери, водний компонент, поверхня землі, структура ландшафту, тваринний та рослинний світ, клімат, густина населення); довкілля «другої природи» – модифікація природного середовища, перетвореного людьми (угіддя, дороги, зелені насадження, домашні тварини, культурні рослини; «третя природа» – штучний світ, створений людиною, який не має аналогів у природному світі («неолюднена природа»), це – асфальт, бетон, міст, простір життя і роботи, транспорт, технологічні об'єкти, меблі, культурно-архітектурне середовище; соціальне довкілля – своєрідна інтеграція трьох попередніх, що створює певну якість життя [5, с. 67].

Пізнання людиною світу в усьому його розмаїтті, багатогранності й складності є одним із важливих завдань її розвитку. Відображений світу у свідомості людини, на думку О. Кононко, є внутрішнім регулятором її життя. Тому повноцінні та якісні уявлення людини про довкілля, свідоме ставлення до життя є умовою її успішного буття. Уже в дошкільному віці в дитини є потреба у пізнанні довкілля й баченні власної картини світу, вдосконаленні себе, в усвідомленні сенсу власного існування; ознайомленні з умовами життя та його основними законами (природними, предметними, соціальними); пошуках свого місця у складному й суперечливому світі [5, с. 5].

Аналіз досліджень щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям засвідчує інтерес науковців до різних сторін цього феномену: використання пошуково-дослідницької діяльності (Н. Лисенко, Л. Парамонова, М. Поддяков), ознайомлення з явищами неживої природи (С. Ніколаєва, І. Фрейдкін, Н. Яришева), суспільними явищами (А. Богущ, Н. Гавриш, В. Ільченко, С. Козлова, О. Кононко), фізичних залежностей (З. Богуславська, О. Запорожець, Т. Земцова, Л. Міщик); природно-предметного довкілля (Л. Зайцева). Науковці доводять, що цілеспрямоване ознайомлення з об'єктами навколишньої дійсності, їхніми властивостями сприяє формуванню здатності в дітей, навіть молодшого та середнього дошкільного віку, узагальнювати й робити правильні висновки про прості міжоб'єктні зв'язки. Учені психологи (І. Бех, Л. Виготський, С. Максименко, Г. Костюк) наголошують на необхідності здійснювати ці зв'язки під керівництвом дорослого на основі розумових дій, дотримуючись збалансованості складності знань.

Дошкільник, як і доросла людина, відкриває для себе світ як єдність чотирьох світів – «Природи», «Культури», «Людей» та «Самого себе», вибудовуючи при цьому цілісну картину світу. Ці світи є основними, специфічними, домірними одна одній, збалансованими між собою сферами життя. Завдання педагога – не лише ознайомити дитину зі всіма аспектами довкілля (природним, суспільним, предметним), їх змістом, а й сформувати навички мисленнєвої діяльності і на її основі – практичного функціонування в ньому. Така робота презентуватиме початки наукового світогляду, яким дошкільник оволодіє на наступних вікових етапах. Наукові дослідження (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, В. Кузьменко) свідчать, що у процесі засвоєння знань можливе формування певного способу пізнання – від виокремлення предмета з-поміж інших до встановлення його зв'язку з ними. Діяльність із оволодіння об'єктами довкілля має ставити дитину перед необхідністю аналізувати їхні окремі властивості в системі зовнішніх і внутрішніх функціональних зв'язків.

Формування особистості – процес соціальний у найширшому значенні. Зі всім складним світом соціальної дійсності дитина входить до нескінченної кількості взаємодій, кожна з яких розвивається, переплітається з іншими взаємодіями у зв'язку з розвитком самої дитини, яка по-різному сприймає усі впливи довкілля, сама вирішує, за ким іти, що наслідувати, сама творить себе і відстоює право бути собою [4]. В умовах закладу дошкільної освіти дитина пізнає природне, предметне й соціальне довкілля під керівництвом дорослого і самостійно. Це відбувається під час ранкових зустрічей і спостережень за природою, під час навчальних занять (переважно інтегрованих), тематичних проєктів, прогулянок у I і II половину дня. Перебуваючи на прогулянці діти спотерігають за рослинами, тваринами, комахами, погодними явищами, транспортом, який проїжджає повз закладу, працею дворника; працюють на городі; закріплюють правила дорожнього руху (як явища суспільного життя) на пішохідному переході ігрового майданчика; вчаться домовлятися про розподіл ролей у грі, визнавати програш, домовляються про проєкт пісочних споруд тощо. У літній період під час загартовуючих процедур діти вчаться визнавати своє фізичне «Я», пізнають способи його збереження, цінність здоров'я для суспільного життя. Великі пізнавальні можливості мають цільові прогулянки та екскурсії (до парку, лісу, крамниці, бібліотеки, музею, на будівництво), оглядові екскурсії в межах закладу дошкільної освіти (ознайомлення з харчоблоком, пральною кімнатою, медичним кабінетом, розглядання побутових приладів, свят і розваг. Важливу роль у пізнанні довкілля відіграють і зустрічі із пожежниками, митцями,

ветеранами праці, представниками різних професій тощо. Традиційною формою ознайомлення дітей із довкіллям є навчальні заняття, де діти оволодівають знаннями про державну і народну символіку України, національне вбрання та страви, інструменти праці, людську спільноту (раси, народності, національності), види житла людини, цінності і чесноти суспільства, професії, економіку, досліджують явища і властивості предметів, вивчають правила пожежної безпеки і дорожнього руху, цілющій отруйні властивості рослин, користь овочів і фруктів тощо).

Якість засвоєння цих знань дитиною залежатиме від вміння педагога дібрати ефективний педагогічний інструментарій (комплекс методів, прийомів і засобів, що лежать в основі методики чи технології), за допомогою якого можна не лише викликати інтерес в дитини до об'єкта пізнання, а й сформуванати потребу у подальшому його вивченні та обстеженні. Одним із таких інструментів є технологія «Сторітеллінг» (storytelling у перекладі з англійської story – історія, telling – розповідь, розповідання; мистецтво складання і розповідання захопливих історій). На думку автора технології Девіда Армстронга, розповіді з життя значно легше сприймаються, вони цікавіші, ніж логічні аргументи й сухі міркування, а тому здатні викликати в слухача довіру й мотивувати до певних дій (щось придбати, наприклад) [2, с. 130]. Насправді людство займалося сторітеллінгом завжди. За допомогою міфів, легенд, казок наші пращури передавали з покоління в покоління весь накопичений людством досвід і знання. За основу брали реальні факти, але їм надавали містичного характеру, метафоричності, вдавалися до гіперболізації. Такі розповіді були виразні, цікаві, легко асоціювалися з особистим досвідом.

Технологію сторітеллінг можна застосовувати на різних етапах різних форм організації життєдіяльності дошкільників незважаючи на їх тип і вид, (що допомагає вихователю ефективніше й результативніше проводити пізнавальну роботу, а сприйняття дітьми інформації у вигляді цікавої історії є більш доступним та зрозумілим. Найдоречніше використовувати сторітеллінг на першому етапі заняття – етапі спілкування, мотивації, презентації теми. Головне на цьому етапі – «зачіпка», несподіванка, дивовижа, зупинка у звичній діяльності, що перетворює її на ситуацію нерозв'язаності, загадковості. Цікава історія допомагає сфокусувати увагу дітей на завданні, таким чином створюється освітня ситуація: новий поворот у вже відомому матеріалі, сюжеті. Потім слід з'ясувати, які запитання виникли у дітей, та визначити тему заняття. Важливо допомогти вихованцям визначити

мету заняття і його результат (виходячи з їхніх вікових та психофізіологічних особливостей).

Щоб ефективно використовувати сторітелінг, варто дотримуватися таких правил: розповідь на початку заняття (сюрпризний момент) має тривати не більше 2-3 хв. Це має бути непростий або комічний випадок з життя персонажа, мета якого – донести до дітей важливу інформацію; персонажі (або персонаж) мають бути яскраві, добре знайомі дітям (їхня присутність під час розповіді не обов'язкова); ключовим є запитання, на якому зосереджено увагу слухачів і на яке буде дано відповідь наприкінці історії; для підтримання уваги дітей важливо забезпечити оптимальний ритм історії (тобто те, наскільки швидко або повільно вона розвивається); емоційне наповнення оповідки має наближати її до власного досвіду слухачів, аби вони співчували персонажеві, бажали допомогти йому; діти мають бути учасниками подій, що відбуваються з персонажем і особисто стосуються кожного з них; оповідачу доречно варіювати тон, гучність свого голосу; розповідання тихим голосом, а іноді навіть пошепки, допомагає слухачам сприйняти сюжет, злитися з ним, співпереживати персонажам; розповідь бажано супроводжувати відповідними мелодіями і звуками (підготовленими заздалегідь); розповідь не слід перевантажувати зайвими деталями та наочністю [3].

Сюжет, який розповідає вихователь, слід розвивати за підготовленим планом. Проте для створення захопливої розповіді самої структури замало. Важливо правильно пов'язати всі її елементи в єдиний твір. Стиль і тон сторітелінгу – те, що впливає на сприйняття історії. Щоб сюжет захопив дітей, у ньому обов'язково мають бути представлені базові структурні елементи. Тож опишемо, як варто будувати розповідь (згодом за вашим зразком розповідатимуть діти).

Починаємо, як правило, з прив'язки до місця події (де розпочалася історія – реальна, казкова, фантазійна тощо). Далі мають виникнути особливі обставини (хтось зник, зіпсувалися погодні умови, комусь (тваринам, рослинам, казковим персонажам) потрібна допомога). Щоб розв'язати проблему, персонаж залишає домівку й вирушає назустріч пригодам. Ці пригоди обов'язково завершуються його перемогою та щасливим поверненням додому. І насамкінець – мораль історії (старших дошкільників можна залучити до формулювання висновку). На початковому етапі, як вихователю, так і дітям, найдоцільніше використовувати адаптований (скорочений) варіант, як-от: жили собі..., особливі обставини, персонаж залишає домівку; пригода-перемога; повернення персонажа додому, щасливе закінчення, мораль (висновок).

У старшому дошкільному віці, виходячи із теми заняття чи інших форм роботи з дітьми, спрямованих на пізнання різних аспектів довкілля, вихователь може розповідати і правдиві історії з власного досвіду (під час бесіди з безпеки життєдіяльності, наприклад); історії, якими поділились близькі родичі, друзі, знайомі, наприклад, про наслідки пожежі, дорожно-транспортну пригоду, несприятливі погодні умови, про народні традиції, випадок у крамниці і тощо; історії про які читали, історії винаходів (годинника, кулькової ручки, книжки, транспортних засобів, грошей, побутової техніки, посуду тощо), історії про відомих людей краю (поетів, письменників, художників, музикантів, акторів, телеведучих, героїв України) щоразу урізноманітнюючи способи та форми їх подачі дітям

Цікавими для дошкільників є й історії-вигадки: реалістичні (моделювання подій, наприклад, про один день із життя без води, про різдвяні/ великодні історії, про житло людини колись і теп); класичні історії (міфи та легенди) про пісню, Київ, калину, тризуб, назву і виникнення рідного міста тощо); абсурдні, що передбачають пошук помилки (хто де живе, що для чого, з чого зроблено, правильно так); умовні (що було б, якби..; вигадати продовження історії, історія, в якій композитор перетворився б на художника; якби звірі говорили, якби всі люди любили і поважали один одного, якби цукор був солоним тощо, яким має бути твій дім тощо); алегоричні (будь що стає персонажем, наприклад погодні явища, планети, іграшки, пошкоджена книжка, розмова з лелекою); фанфіки (свій варіант відомої історії за мотивами відомого мультфільму чи казки). Перед тим, як створити й розповісти історію педагог чи дитина мають чітко уявляти, для чого вони її створюють і для кого. Оповідач – завжди автор або співавтор історії.

Сучасна науковиця Н. Бондаренко пропонує кілька варіантів сюжетів у сторітелінгу, що відрізняються своєю структурою: класичний (головний герой – мета – перешкоди на шляху до мети – їх подолання – результат); мономіф (мандрівка героя, який пізнає невідоме, здобуває нові сенси та знання), – цей сюжет можна використовувати для мотивації, пояснення процесів, явищ, з метою вибору способів розв'язання проблем і задач); боротьба з Монстром (головний герой – зустріч з монстром – боротьба й перемога – досягнення мети) – для мотивації вивчення теми; історія Попелюшки (герой – незвична ситуація – поява проблеми чи ворогів – втручання чарівного персонажа – щасливе вирішення ситуації), – цей сюжет

доцільно використовувати для мотивації промов, пояснення чи порівняння процесів і явищ, опису еволюційних змін, вибору способів

вирішення задач; День Бабака (герой – мета – дії героя й повернення до висхідної позиції – вибір правильної стратегії поведінки – досягнення мети), – сюжет підходить для роботи над помилками; квест (герой – ціль – зміна кількох локацій і вирішення в кожній із них певних задач – почергове досягнення проміжних результатів – тріумф), – застосовують для моделювання проблемних ситуацій, вирішення аналітичних задач, закріплення навичок [2, с. 132].

Отже, Storytelling (мистецтво розповідати) – це технологія створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Storytelling можна використовувати при вивченні будь-якої галузі, оскільки вона спрямована на мотивацію до пізнання, розвиток уяви, логічного мислення, мовлення, формування здатності аналізувати, зіставляти, аргументувати і представляти себе та свої ідеї; збагачення емоційної сфери тощо. Саме завдяки цим якостям дитина пізнає світ у його різноманітності й цілісності. Застосування технології потребує використання групових і колективних форм діяльності дошкільників, що сприяє їх соціалізації, розвитку комунікативних навичок. Використання такої технології дає можливість описати свої вчинки та почуття, проаналізувати власні дії, оцінити наслідки та зробити висновки на майбутнє. Впровадження Storytelling(y) в процес ознайомлення дошкільників із довкіллям сприяє реалізації принципів доступності, наочності, активності та самостійності в інтегрованому навчанні.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей із довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підр. для ВНЗ. Київ : Слово, 2010. 408 с.
2. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. №7 (174). 2019. С. 130–135.
3. Метод Storytelling: як зацікавити дітей, розповідаючи історії. 2022. URL: <https://naurok.com.ua/post/metod-storytelling-yak-zacikaviti-diteyrozprovidayuchi-istori> (дата звернення: 02.03.2024).
4. Соціальне пізнання : монографія / В.М. Бабаєв, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч, С.О. Заветний ; за заг. ред. О.С. Пономарьова ; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ, 2014. 320 с.
5. Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення: навчально-методичний посібник / Авт. кол-в: Кононко О.Л., Луценко В.О., Нечай С.П., Плохій З.П., Сидельникова О.Д., Старченко В.А., Терещенко О.П., Шелестова Л.В., Якименко Л.Ю. Київ : Імекс-ЛТД, 2013. 260 с.

Інна ВОЗНЯК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;
Дарина ФЕДОРЕНКО,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;
Вікторія ЛОБОДА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ СЕРВІСІВ І ЗАСТОСУНКІВ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

У підготовці майбутніх учителів початкових класів необхідно враховувати головні компоненти Концепції Нової української школи: новий зміст освіти, який ґрунтується на формуванні компетентностей, важливих для успішної самореалізації особистості в суспільстві; дитиноцентризм; наскрізний процес виховання, який формує цінності; педагогіка партнерства [3].

Згідно з Концепцією НУШ випускник закладу загальної середньої освіти повинен бути компетентним у цифровій сфері, вміти оперувати інформацією, критично мислити та здійснювати інноваційну діяльність. Таким чином, стало зрозуміло, що сформувати таку особистість, яка володіє цифровою компетентністю, можливо тільки створивши сучасне інноваційне інформаційно-цифрове навчальне середовище у професійній підготовці вчителя початкових класів. З урахуванням важливості розвитку цифрової компетентності педагогічних працівників, в тому числі й вчителів початкової школи, за Наказом Міністерства освіти і науки № 38 від 15 січня 2019 року розроблено Проєкт опису цифрової компетентності педагогічного працівника [5].

Тому популярність використання електронних навчальних ресурсів у освітньому процесі ЗВО у підготовці вчителів є незаперечною.

Важливим у підготовці вчителя є курс «Теорія та методика навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі», який спрямований на формування професійних умінь та навичок майбутніх учителів, які покликані виховати національно свідому, духовно багату мовленнєву особистість, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови – її стилями, типами і жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності.

У процесі вивчення курсу майбутні учителі початкової школи здобувають знання зі сфери української лінгводидактики, на основі яких вони могли б досягати свідомого й міцного засвоєння учнями програмового матеріалу з рідної (української) мови, ефективно організовувати навчальну діяльність школярів з цього предмету, формувати пізнавальну самостійність учнів; вчать самостійно працювати з науково-методичною літературою, вдосконалюючи свою цифрову компетентність.

До курсу «Теорія та методика навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі» викладач може підготувати цикл запакованих практичних занять за допомогою цифрових сервісів. Наприклад, до теми «Сучасні українські дитячі письменники» в межах дисципліни при застосуванні основного сервісу – ThingLink можна створити практичне заняття. ThingLink – це сервіс, що дозволяє розробляти мультимедійні плакати (<https://www.thinglink.com/scene/1727786146718548454>).

За допомогою сервісу Thinglink можна створювати різні освітні матеріали, наприклад: комплекти електронних дидактичних матеріалів до уроку; маршрутні карти або карти подорожей; інтерактивні плакати у вигляді проєктів з певної тематики; інтелектуальні карти для мозкового штурму.

На інтерактивному плакаті під час підготовки практичного заняття викладач може використати ще й інші цифрові ресурси, які допоможуть організувати роботу здобувачів на різних етапах:

1) Презентацію про творчість письменників варто представити за допомогою сервісу Prezi. У презентації подати не лише узагальнену інформацію про дитячих українських письменників (І.Андрусика, М.Павленко, З. Мензатюк, О.Луцєвську та ін.), а й передбачити запитання проблемного типу: Який з письменників вам найбільше

імпонує? Чим сучасний етап дитячої української літератури відрізняється від літератури ХХ ст.?

2) З метою стимулювання інтересу до творчості І.Андрусюка цікавим буде створення пазлу в сервісі [jigsawplanet](#), склавши який здобувачі відгадають улюблену героїню творів І.Андрусюка (Чакалку).

3) Колективну роботу студентів можна запропонувати за допомогою дошки [Lino](#) як універсального онлайн-сервісу для роботи з нотатками, стікерами, фото, відео, організованими в один віртуальний стил. У [Lino](#) під час роботи на занятті здобувачі будуть кріпити стікери з різноманітним цифровим контентом (виконаними завданнями): текстові повідомлення, файли різного формату, зображення, відеофрагменти, посилання на інші корисні сторінки мережі Інтернет.

4) З метою перевірки засвоєння знань з теми можна використати дидактичну гру «Сучасні портрети письменників» у сервісі [wordwall](#) – сервіс для вікторин, вправ на співставлення, ігор зі словами, кросвордів та ін. (<https://wordwall.net/uk/resource/57919087>).

5) З метою систематизації знань здобувачів щодо творчості дитячих письменників можна запропонувати колективну роботу у сервісі [Coogole](#) (<https://coggle.it/>), під час якої студенти повинні доповнити ментальну карту (інтелект-карту, карту пам'яті, карту розуму), яка є технологією зображення інформації у графічному вигляді, що використовується для мозкового штурму, творчого мислення, розв'язання проблем, організації та фіксації ідей, упорядкування інформації. Ментальна карта - це графічний організатор думок, ідей, концепцій та інформації. Вона відображає спрощений і візуальний зразок зв'язків між різними елементами ідей або теми.

6) У підсумку заняття варто використати сервіс [Google Drawings](#). Зокрема під час виконання рефлексивної вправи «Дерево успіху»

(<https://docs.google.com/drawings/d/1roiTtIGzXHilj0fGtLW4NQjRwQ00AJzXYCH0eYKk1i0/edit>) студенти зможуть здійснити самоаналіз результатів власної діяльності, що сприятиме соціально-професійному розвитку і становленню майбутнього фахівця.

Пропонуємо окремі рекомендації щодо застосування цифрових сервісів на заняттях з курсу «Теорія та методика навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі»:

1. Використовувати електронні системи для перевірки на плагіат (якщо це стосується есе, творів, рефератів тощо).

2. Обмежувати час на виконання завдань (при цьому досить жорстко). У разі порушення даної вимоги знімати бали за затримку роботи.

3. Використовувати функцію перемішування завдань та відповідей (рандомний порядок, якщо це стосується тестів чи опитувань).

4. Розробляти декілька тестів (анкет, завдань) та довільно розподіляти їх між студентами (при цьому, щоб здобувачі не знали, кому який тест надіслано, лише власний). При цьому виконання таких завдань важливо обмежити в часі (щоб було менше можливостей зв'язатись один з одним).

5. Завдання краще розробляти самостійно, щоб не було можливості скопіювати текст завдання в пошукову систему та легко віднайти відповідь (в ідеалі використовувати фотографії, скриншоти завдань чи за власною розробкою зміст завдань та вправ). Слід пам'ятати, що за точною фразою (фразу вводять в подвійних лапках) кожен користувач знайде розв'язок будь-якого завдання.

6. Зосередьтеся на завданнях, які не просто відтворюють навчальний матеріал, а дозволяють використати на практиці вивчену теорію. Урізноманітнюйте завдання.

Компетентний у цифровій сфері викладач ЗВО повинен відстежувати новітні тенденції в інформаційних технологіях, розмірковувати над раціональним впровадженням їх у навчально-виховний процес, та, звичайно, ефективно застосовувати досягнення техніки у своїй професійній діяльності, щоб не перевантажувати здобувачів, пам'ятаючи, що комп'ютерна залежність – це проблема.

Список використаних джерел

1. Будник О., Ніколаєску І. Цифрові технології у підготовці майбутніх педагогів: сучасні виклики дистанційної освіти. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*. 2022. Vol. 1. № 2. С. 69-77.

2. Кобися В.М., Кобися А.П., Куцак Л.В. Інтернет освіта – сучасні технології, методи та засоби електронного навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 62. С.136-146.

3. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016> (дата звернення: 02.03.2024).

4. Стойка О. Цифровізація підготовки вчителів в Україні в контексті досвіду Угорщини та Республіки Польща. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56383/1/84.pdf> (дата звернення: 02.03.2024).

5. Morze, N., Bazeliuk, O., Vorotnikova, I., Dementiievska, N., Zakhar, O., Nanaieva, T., Pasichnyk, O., & Chernikova, L. (2019). Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. *Електронне наукове фахове видання “ВІДКРИТЕ ОСВІТНЄ Е-СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ”*. 1–53. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s39>.

Ангеліна ВОЙЦЕХОВСЬКА,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Кам’янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Наталія ГУДИМА,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методик початкової освіти
Кам’янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ПРАВОПИСНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ СКЛАДНИКІВ РОЗВИТКУ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасному освітньому середовищі важливо враховувати не лише основні аспекти навчання, а й удосконалення мовних навичок учнів, зокрема правопису. Формування правописної компетентності починається ще з перших років навчання та має величезне значення для подальшого успішного вивчення мови. Одним із важливих аспектів є вивчення правильного написання слів з використанням префіксів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Актуальність теми, що окреслюємо у нашій розвідці, є надзвичайно важливою в сучасному освітньому контексті початкової школи. Правильне використання префіксів є важливою складовою мовної компетентності, особливо на початковому етапі навчання. Розуміння їхнього значення сприяє розвитку мовного мислення та збагачує словниковий запас учнів загалом. Тому метою статті є окреслити важливість формування правописної компетентності у

молодших школярів через вивчення префіксів, сприяючи розвитку мовної культури та забезпеченню якісного навчання.

Програмою передбачено вивчення розділу «Будова слова» у 3 класі, але вже у 1-2 класах учні знайомляться зі спільнокореневими словами, тобто словами, що мають спільну частину. У третьому класі учні отримують загальне уявлення про «закінчення і основу слова», розуміючи роль закінчення як частини слова, що змінює форму слова, та вивчають це на прикладах із різних частин мови. Вони також вчать визначати закінчення шляхом зміни слів за певними запитаннями, виділяють частини основи слова (корінь, префікс, суфікс), виокремлюють корінь та підбирають спільнокореневі слова, аналізують будову слова та інші аспекти [1].

У 1-4 класах учні одержують тільки початкове уявлення про префікс і не вивчають усієї багатогранності цієї морфеми. Однак спостереження за роллю префіксів є засобом усвідомлення їхньої словотвірної ролі, бо учні мають змогу переконатися в тому, що префікси не механічно приєднуються до слова, а впливають на його лексичне значення.

Префікси – це частини слів, які додають до кореня та змінюють його значення. Вони є невід’ємною частиною української мови та використовуються у багатьох словах. Наприклад, у слові «бігати» префікс «бі-» вказує на дію повторювання, а «читати» із префіксом «чи-» показує початок дії.

Для молодших школярів важливо не лише запам’ятовувати слова з певними префіксами, але й розуміти їхнє значення та вплив на корінь слова. Для цього вчителі використовують різноманітні методи та прийоми.

С. Дорошенко, А. Зимульдінова і М. Проць наголошують, що «вивчення морфемної будови слова та елементів словотвору, а саме префіксів викликає в учнів певні труднощі, які пов’язані з тим, що діти:

- «склеюють» корінь із префіксом (наприклад, якщо для виділення кореня в слові *заспів* доберуть споріднені слова *заспівати*, *заспівувати*, то у них виникає бажання помилково прийняти за корінь *заспів*; під час добору ж інших слів: *співати*, *спів*, *співак* – корінь буде виділено правильно);

- не розрізняють однокореневих слів і форм одного й того самого слова (*білий*, *білити* і *білий*, *білого*);

- ураховують лише зовнішнє їх оформлення (збіг окремих звуків) і не замислюються над лексичним значенням слова (*гора* і *горе*, *вода* і *водити* тощо); [2]

Отже, під час роботи над морфемною будовою слова, а саме префіксами вчитель повинен приділяти особливу увагу попередженню окреслених типових помилок, які часто повторюють молодші школярі.

Значення префіксів найзручніше показати, використовуючи для цього пари дієслів, тому що для цієї частини мови префіксальний спосіб словотвору є найтипівішим. Окрім того, порівнюючи спільнокореневі дієслова без префіксів і з префіксами, учні краще можуть зрозуміти семантичну роль цієї морфеми (*сісти – присісти, читати – прочитати – перечитати*).

Однак, щоб в учнів не склалося помилкове уявлення про префікс як морфему, яка вживається тільки в дієсловах, слід добирати для аналізу й інші частини мови:

іменник (*друг – недруг, дід – прадід*), прикметник (*чудовий – пречудовий*).

Для ознайомлення учнів із префіксами краще брати не окремі слова, а словосполучення, до того ж такі, в яких є омонімічні префікси і прийменники (*доїхав до Києва, відсів від столу*). Це дає учням змогу краще усвідомити значення префіксів, тому що в таких словосполученнях префікс і прийменник мають багато спільного.

Наприклад: у словосполученні *відплив від берега* префікс і прийменник вказують напрямок дії. Розпочати вивчення префікса можна, наприклад, із такого завдання:

— Прочитайте пари слів. Що між ними спільне, а що – відмінне? Яка частина слова надала їм іншого значення?

Сісти – присісти.

Читати – прочитати.

Після того як діти одержують початкове уявлення про значення префіксів, відбувається узагальнення їх істотних ознак у спеціальному слові-терміні, формулюється визначення префіксів (частина слова, що стоїть перед коренем і надає слову нового значення або смислового відтінку), вводиться його схематичне позначення. Усвідомленню такого значення префіксів сприяють вправи, спрямовані на порівняння і добір спільнокоренових слів, різниця у значенні яких зумовлена наявністю префікса, на порівняння того самого префікса в різних словах, на утворення за допомогою префіксів нових слів. Це можуть бути такі вправи:

1) Порівняйте слова *їхати – приїхати, співати – проспівати*. Поясніть, що в них спільне і чим вони відрізняються [2].

2) Від слова *йти* утвори нові слова за допомогою різних префіксів. Наприклад: *прийти додому*.

3)

йти додому

йти до дверей

йти місток

йти у крамницю

йти з кімнати

йти до вікна

4) Утворіть та запишіть слова за допомогою префіксів: *-роз-*, *-без-*.

Мова, гадка, хмарний, водний, нести, бити, казати, рідний, ділля.

5) Запиши сполучення слів, розставляючи пропущені префікси *-з-*, *-зі-*, *-с-*

✓ *пекти торт;*

✓ *шити костюм;*

✓ *варити картоплю;*

✓ *хилити голову;*

✓ *братися за столом;*

✓ *гнути дріт;*

6) Уявіть себе в ролі редакторів (редактора). Знайдіть помилки в записі цих слів: *зтрибати, ссипати, смити, зхопити, зфотографувати, зхвалити, збільшити, зкинути* [3].

Також для урізноманітнення, можна використовувати такі методи та прийоми:

1. Графічні методи.

- Малюнки та схеми. Використання ілюстрацій та схем допомагає учням уявити конкретні приклади слів з певними префіксами.

- Кольорові маркери. Виділення префіксів у словах різними кольорами допомагає звернути увагу на їхню важливість та роль у правописі.

2. Групові вправи.

- Колективне складання слів. Учні разом складають слова за допомогою префіксів та коренів, обговорюючи значення отриманих слів.

- Гра «Знайди відмінності». Учні порівнюють слова з однаковими коренями, але різними префіксами, виявляючи відмінності у їхньому значенні.

3. Інтерактивні методи.

- Віртуальні вправи. Використання комп'ютерних програм та онлайн-ресурсів дозволяє учням вивчати префікси в ігровій формі.

- Відеоуроки. Спеціально створені відеоуроки з використанням анімації та візуалізації допомагають зрозуміти складні концепції правопису.

Закріплення отриманих знань відбувається через систематичні вправи та тестування. Такий підхід до навчання допомагає молодшим школярам зрозуміти основи правопису та розвивати свою мовну

компетентність.

У підсумку, формування правописної компетентності молодших школярів на прикладі префіксів є важливою складовою процесу навчання мови. Через різноманітні методи та прийоми, учителі можуть створити сприятливу атмосферу для засвоєння правильного правопису та розвитку мовних навичок учнів.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С. Г. Українська мова та читання: підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах), Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1524-ukrmova-ta-chytannya-vashulenko-3klas-nush.html>

2. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

3. Програми для закладів загальної середньої освіти. 1–4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 07.03.2024 р.).

Олена ДМИТРИШЕНА,

вчитель англійської мови

Хмельницького навчально-виховного комплексу №6

НАВЧАННЯ СПОНТАННОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У нормативних освітніх документах зазначено, що основною метою вивчення іноземних мов є формування іншомовної комунікативної компетентності, яка передбачає оволодіння усним мовленням. Відтак перед учителем англійської мови постають відповідальні завдання, оскільки в умовах розширення міжнародних зв'язків підвищуються вимоги до рівня практичного володіння англійською мовою, навичками спонтанного монологічного мовлення зокрема, що проявляється у здатності учнів правильно і послідовно викладати свої думки.

Монолог – це безпосередньо спрямований до співрозмовника чи аудиторії організований вид усного мовлення, який передбачає

висловлювання однієї особи [2, с. 340].

Проблемі навчання англомовного монологічного мовлення присвячено роботи О. Бігич, О. Вишневського, О. Карпюк, О. Котенко, С. Ніколаєвої, Т. Полонської, В. Редька, С. Роман та інших науковців. Дослідники зазначають, що навчання монологічного мовлення є складним явищем, адже воно передбачає навчання учня планувати, здійснювати і коригувати власну комунікативну поведінку під час продукування іншомовного мовлення у різних типах монологічних висловлювань відповідно до конкретної ситуації спілкування, мовленнєвого завдання й комунікативного наміру та згідно правил спілкування у цільовій національно-культурній спільноті.

Мета статті – описати особливості формування монологічного мовлення уроках англійської мови в початковій школі.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти і типових освітніх програм для початкової школи (О. Савченко; Р. Шиян) молодші школярі повинні:

- вміти коротко висловлюватися в межах тематики і сфер спілкування (особистісна, публічна, освітня), виражаючи свої погляди простими мовними засобами, використовуючи у разі необхідності вербальні та зображальні опори;

- передавати основний зміст прочитаного, побаченого або почутого, коротко висловлюючи своє ставлення до осіб, подій, явищ тощо;

- описувати малюнок (серію малюнків), використовуючи для цього у разі необхідності вербальні опори. Учні молодшого шкільного віку повинні вміти надавати фактичну інформацію у відповідь на запит відповідно до контексту, спираючись на власні знання навколишнього світу, а також на набуті іншомовні знання, навички та вміння [1; 4].

Спонтанне монологічне мовлення виконує такі комунікативні функції:

- інформативну – повідомлення інформації про предмети чи події навколишнього середовища, опис явищ, дій, стану;

- впливову – спонукання до дії чи попередження небажаної дії, переконання щодо справедливості тих чи інших поглядів, думок, дій, переконань;

- експресивну – використання мовленнєвого спілкування для опису стану, в якому знаходиться той, хто говорить, для зняття емоційної напруженості;

- розважальну – виступ людини на сцені чи серед друзів для розваги слухачів;

- ритуально-культову – висловлювання під час будь-якого

ритуального обряду [2, с. 342].

Кожна з цих функцій має свої особливості мовні засоби вираження думки, відповідні психологічні стимули та мету висловлювання.

З точки зору психології монологічному мовленню властиві такі ознаки:

1. Односпрямованість. Воно не розраховане на відповідну реакцію у вигляді мовлення у голос.

2. Зв'язність, яка відрізняє монологічне мовлення від випадкового набору речень.

3. Тематичність як співвіднесеність висловлювання з будь-якою досить загальною темою.

4. Контектуальність, яку не слід протиставляти ситуативності як рисі, властивій діалогічному мовленню. Монолог теж може бути ситуативним, наприклад, спонтанне висловлювання – розгорнута репліка (мікро-монолог у діалозі).

5. Відносно безперервний спосіб мовлення. Монологічне висловлювання не обмежується однією фразою і триває протягом певного часу.

6. Послідовність і логічність. Ці якості реалізуються в ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, доповнення до неї [3, с. 192].

Залежно від комунікативної функції та характеру логіко-синтаксичних зв'язків між реченнями розрізняють такі основні типи монологічних висловлювань: опис, розповідь і роздум.

Монолог-опис є констатуючим типом монологічного висловлювання, в якому стверджується наявність будь-яких ознак в об'єкті, описується людина, природа, погода тощо.

Монолог-розповідь є динамічним типом монологічного висловлювання, в якому розповідається про розвиток подій, пригод, дій. Дійсність сприймається у процесі її розвитку та зміни в хронологічній послідовності.

Монолог-міркування спирається на умовиводи як процес мислення, в ході якого на основі вихідної тези робиться висновок.

У методиці навчання іноземних мов виділяють три етапи формування монологічних умінь. В основу кожного з них покладена якість висловлювання учнів, причому ця якість обов'язково веде до збільшення обсягу зразків мовлення, що використовуються учнем.

Завдання першого етапу полягає в тому, щоб навчити учнів об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понад фразову єдність. Наприклад, за темою «Погода» учні можуть з'єднувати такі зразки мовлення:

It's cold today.

It isn't snowing now.

The sky is blue.

The sun is shining.

Кожен учень вимовляє одну фразу. Будь-які фрази вважаються правильними, якщо вони відповідають темі і грамотно оформленні у мовному відношенні. Вже на цьому етапі враховується самостійність висловлювання: вчитель лише називає тему, визначає загальний напрям думки, а вибір конкретного змісту залишається вільним [3, с. 194].

На другому етапі учні вчаться самостійно будувати висловлювання понадфразового рівня. Навчання спонтанного монологічного мовлення на цьому етапі здійснюється за допомогою різних опор: зображальних, вербальних, комбінованих.

Важливим видом опор є підстановча таблиця, яка здатна забезпечити логічний зв'язок речень, їх граматичну правильність, належний вибір усіх необхідних мовних засобів для побудови власного висловлювання.

Наприклад, опишіть одного з членів своєї сім'ї, користуючись таблицями (табл. 1):

Таблиця 1

Підстановна таблиця для опису зовнішності

1. <i>My mother's</i> <i>My father's</i> <i>My brother's</i> <i>My sister's</i>		<i>name is ...</i>	
2. <i>He</i> <i>She</i>	<i>is</i> <i>isn't</i>	<i>small</i> <i>tall</i>	
3. <i>He</i> <i>She</i>	<i>has</i>	<i>an oval</i> <i>a round</i>	<i>face</i>
4. <i>His</i> <i>Her</i>	<i>eyes</i>	<i>are</i>	<i>grey</i> <i>blue</i> <i>green</i>

У навчанні спонтанного монологічного мовлення широко використовується така ефективна вербальна опора, як логіко-структурна схема, яка забезпечує послідовність висловлювання. Наприклад, Учитель: Розкажіть про себе, користуючись схемою.

My name is ...

My surname is ...

I am ... years old.

I am a pupil of the ... form.

З метою навчання доцільніше використовувати звуковий зразок, в якому після кожної фрази передбачена пауза для висловлювання учнів

за аналогією. Проте слід пам'ятати, що поступово опори обов'язково усуваються.

Головне завдання третього етапу – навчити учнів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-смислових типів мовлення в такому обсязі, який передбачено програмою для кожного класу. Цей етап характеризується розвитком умінь виражати своє особисте ставлення до фактів чи подій, про які висловлюється учень; формулювати критичну оцінку і доводити правильність будь-якого факту; включати до свого мовлення елементи розмірковування, аргументації. Одночасно повинно відбуватися збільшення обсягу висловлювання. Учні повинні заздалегідь засвоїти ряд словосполучень і штампів, характерних для монологічного мовлення [3, с. 195].

Завдання на цьому етапі формулюється таким чином, щоб учень не міг обмежитись двома-трьома реченнями. Наприклад, учитель говорить: *Якщо ви згодні з таким твердженням, наведіть свої докази (Kyiv is a beautiful city).*

Виконуючи такі завдання, учні вчаться розвивати думку, передавати її засобами англійської мови, доводити правильність своїх тверджень.

Навчання спонтанного монологічного мовлення – це послідовна робота по формуванню в учнів вмінь будувати зв'язне висловлювання іноземною мовою із застосуванням таких прийомів, які сприяють розвитку розумової діяльності учня. Монолог – це підвищене навантаження на пам'ять, мислення і мовленнєві навички людини.

Зауважимо, що однією з важливих характеристик спонтанного монологічного мовлення є його підвищена умотивованість, причини якої криються у глибинах психічної активності людини та пов'язані з досвідом конкретної особистості, її моральними цінностями, особливостями її реакції на ситуацію спілкування тощо. Найважливішим в методичному плані висновком є положення про диференційований підхід, в якому максимально враховуються мовна форма та мовні монологічні вміння учнів, які необхідно розвивати. Система навчання монологічного мовлення сприяє формуванню в учнів навиків та вмінь виражати свої думки за допомогою невеликих і чітких за структурою речень, розвиває в них навички консервації та актуалізації інформації.

Отже, для досягнення високих результатів, робота у процесі навчання спонтанного монологічного мовлення повинна проводитись послідовно і методично правильно.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4 (вкладка). С. 1-16.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика

: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

3. Методика навчання іноземних мов у початковій школі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Котенко, А. В. Соломаха та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 356 с.

4. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Ірина ДОРОЖ,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Ірина КАШИНА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Юлія ЯРОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Згідно з державною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття) та Національною доктриною освіти України у ХХІ столітті» стратегічним завданням освіти є виховання освіченої, творчої особистості, всебічний розвиток людини, становлення її духовного, психічного та фізичного здоров'я. Тому обов'язковим компонентом національної системи освіти мають бути знання про формування, збереження та зміцнення здоров'я.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема формування здоров'я учнівської молоді набуває особливої значущості у зв'язку з різким погіршенням стану здоров'я учнівської та студентської молоді. Серед нагальних потреб сучасної освіти у цьому напрямі відзначаємо необхідність валеологізації освітнього процесу, формування культури здоров'я учнівської молоді [7, с. 10], а також актуалізацію питання підготовки вчителя до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів, організації здоров'язбережувального середовища у закладі освіти, оволодіння і застосування здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. Вирішення цієї проблеми вкрай важливе, оскільки сьогодні майже 90% дітей дошкільного віку, здобувачів освіти різних рівнів мають відхилення у здоров'ї.

Зазначена проблема набуває ще більшого значення для сучасної школи, про що свідчать документи Міністерства освіти і науки України. Низкою загальноосвітніх шкіл, закладів інтернатного типу, позашкільних закладів України набуто цінний досвід освітньо-реабілітаційної та корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на збереження, відновлення та зміцнення здоров'я вихованців. Досліджуваній проблемі було присвячено наукові праці та посібники за такими напрямками: формування здорового способу життя школярів у навчально-виховному процесі (В. Білик, А. Герасимчук, С. Ігнатенко, С. Лапаєнко, В. Лисяк, К. Палієнко, С. Страшко та ін.); у позакласній діяльності (О. Гауряк, А. Гужаловський, О. Жабокрицька, Т. Лясота, В. Рева та ін.); у позашкільній діяльності (Б. Брилін, В. Кузьменко, Т. Лясота, І. Шеремет та ін.); у сім'ї (Т. Баєва, С. Свириденко, М. Шарапа та ін.).

Зазначена проблема набуває ще більшого значення для сучасної школи, про що свідчать документи Міністерства освіти і науки України. Низкою загальноосвітніх шкіл, закладів інтернатного типу, позашкільних закладів України набуто цінний досвід освітньо-реабілітаційної та корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на збереження, відновлення та зміцнення здоров'я вихованців. Досліджуваній проблемі було присвячено наукові праці та посібники за такими напрямками: формування здорового способу життя школярів у навчально-виховному процесі (В. Білик, А. Герасимчук, С. Ігнатенко, С. Лапаєнко, В. Лисяк, О. Маркова, К. Палієнко, В. Солнцева, С. Страшко та ін.); у позакласній діяльності (О. Гауряк, А. Гужаловський, О. Жабокрицька, Т. Лясота, В. Рева та ін.); у позашкільній діяльності (Б. Брилін, В. Кузьменко, Т. Лясота, І. Шеремет та ін.); у сім'ї (Т. Баєва, С. Свириденко, М. Шарапа та ін.).

З огляду на актуальність стан вивчення досліджуваної теми маємо на меті висвітлити шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів засобами дитячої художньої літератури.

Людина сьогодні звикла сподіватися не на захисні сили свого організму, а на могутність медицини. Академік Амосов стверджував: «Щоб бути здоровим, потрібні власні зусилля, постійні і значні. Замінити їх не можна нічим».

Свого часу Сократ сказав: «Здоров'я – не все, але все без здоров'я – ніщо» [3]. Перехід до здорового способу життя – це шлях до внутрішньої гармонії. І цей перехід не повинен бути різким. Поступово змінюючи себе, свої звички і уклад життя, ви зможете без зусиль досягти бажаного.

Проблема формування здорового способу життя підрастаючого покоління України належить до найактуальніших проблем, вирішення якої обумовлює майбутнє держави та подальше існування здорової нації. Сьогодні сферою формування здорового способу життя дітей та підлітків є система освіти. На сьогоднішньому етапі розвитку України зростає рівень захворювань населення, різко знижується працездатність організму людини, особливо дітей і підлітків. Тому однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки є пошук нових підходів до організації освітнього процесу в школі, спрямованих на гуманізацію освіти, що забезпечить створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я.

У процесі формування основ здорового способу життя молодших школярів необхідно враховувати рівень розвитку їхніх емоційних та пізнавальних процесів, психологічні особливості формування особистості в цьому віковому періоді. Слід зважати на те, що валеологічна сфера – складний конструкт людської психіки і поведінки, в основі якого лежить валеологічна свідомість.

Основною формою організації процесу ознайомлення молодших школярів із здоров'ям та основами здорового способу є урок. Ознайомлення з основним змістом виховання здорового способу життя здійснюється на уроках «Основи здоров'я», який проводиться лише один раз на тиждень. Також на уроках з основних предметів шкільного курсу (українська мова, читання, математика) використовується матеріал, який збагачує зміст цих предметів початковими знаннями про здоров'я людини, здоровий спосіб життя [5].

Під час вивчення освітнього компоненту початкової школи «Літературне читання» [2] в початкових класах здоров'язбережувальна

компетентність формується через соціокультурну змістову лінію, яка передбачає загальнокультурний розвиток молодших школярів та підготовку їх до життєдіяльності в українському соціумі і реалізується через виховні цілі уроків української мови шляхом використання текстів здоров'язбережувальної тематики, учні дізнаються:

- за напрямком «Сім'я» про дозвілля, заняття за інтересами, режим дня, самообслуговування, турботу про здоров'я, загартування, заняття спортом, гігієнічні вимоги до користування телевізором, комп'ютером;

- за напрямком «Громадські місця» про правила етикетної поведінки в транспорті, магазині, поліклініці, аеропорту, кінотеатрі, музеї, зоопарку, цирку, на вулиці, ігрових майданчиках, вокзалі, екскурсії, виставці, концерті, під час спілкування мобільним телефоном, правила поведінки зі знайомими і незнайомими людьми різного віку і статусу тощо [2].

Зміст програми для кожної ланки розподіляється за наступними розділами: 1) здоров'я людини; 2) фізична складова здоров'я; 3) соціальна складова здоров'я; 4) психічна та духовна складові здоров'я [4].

Розділ «Здоров'я людини» передбачає формування цілісного уявлення учнів про здоров'я, безпеку й розвиток людини та їх взаємозв'язок із способом життя і навколишнім середовищем.

Розділ «Фізична складова здоров'я» спрямовано на вивчення чинників, що впливають на фізичне благополуччя дитини.

Розділ «Соціальна складова здоров'я» присвячено вивченню чинників, що впливають на соціальне благополуччя людини та правил безпечної поведінки в навколишньому середовищі.

Розділ «Психічна та духовна складові здоров'я» містить інформацію щодо чинників, які впливають на емоційний, інтелектуальний та духовний розвиток учня. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті розвитку позитивної самооцінки, навичок критичного мислення й уміння приймати виважені рішення [4].

Формування та розвиток здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів засобами (залежно від віку дітей можна використовувати різноманітні види оповідань, казок, наприклад: українські народні казки, авторські оповідання та казки народів світу про здоров'я), на нашу думку, здійснюватися в таких взаємопов'язаних напрямках:

Режим дня: байка про здоровий спосіб життя «Як стати здоровим?», «Півник та курка в ліщині» (Норвегія).

Спорт і здоров'я: «Засць та Черепаха» (Корея), казка про здоровий спосіб життя «Правильне життя».

Здоров'я та хвороба: «Телефонна розмова» (Т. Майданович), «Хвороба Лева» (Африка), «Ведмідь та Лисиця» (Абхазька народна казка), «Уявна хвороба» (слов'янська народна казка).

Моральне здоров'я: Формування життєво важливих цінностей: «Красиві слова і красиве діло» (В. Сухомлинський), «Дружок і образа» (Н. Деменкова), «Ластівка» (Корея), «Вдячна тигриця» (Китай).

Особиста гігієна, культурно-гігієнічні навички: «Казочка про Фей Чистоти та Здоров'я», «Казка про дівчинку Марійку та бабусю Гігієну» (В. Шахтенко), «Хвороба брудних рук» (О. Проценко), «Що ми бачимо» (О. Савченко), «Чому у зайця не болять зуби» (М. Стельмах), «Отакий у мене ніс» (Г. Бойко), «Що і як пахне» (В. Сухомлинський).

Загартування: «Ясочка на річці» (Н. Забіла), «Море» (Е. Мошковська), «На лісовій галявині» (Г. Скребицький), «Зелена аптека» (П. Синявський), «Здрастуй, сонечко» (М. Познанська), «Як сонце сходить» (В. Чухліб), «Золота діжа» (С. Васильченко), «В гості до сонечка» (словацька казка).

Культура харчування. Корисна та шкідлива їжа: «Та й поклала кладочку», «Куди поспішали мурашки» (В. Сухомлинського).

Самообслуговування. «Ти один вдома» (Н. Яковенко), «Навіщо пилососу проводи», «Ох, це чарівне зілля», «Гарячий корабель» (Л. Радзієвський).

Дбайливе ставлення до іграшок та речей: «Сумна лялька», «Здоровим будь» (Г. Бойко), книги Яковенко «Ти один вдома» (Н. Яковенко), «Навіщо пилососу проводи», «Ох, це чарівне зілля», «Гарячий корабель» (Л. Радзієвський), «Сукня з пташиних пер (В'єтнам).

Сон та спокій: «Ледача подушка» (В. Сухомлинського), оповідання «П'ять справ перед сном».

Художня література може відігравати важливу роль у формуванні здорових психологічних установок та ставлення до життя. Персонажі та їх дії можуть слугувати прикладом того, як правильно реагувати на життєві ситуації, як розвивати емоційну стійкість та оптимізм. Наприклад, у творах можна знайти детальний опис внутрішнього світу персонажів, їхні думки та почуття, що сприяє усвідомленню та аналізу власних емоцій.

Одним із найважливіших аспектів здорового способу життя є психічний стан людини. Частіше за все, гарна книга може стати чудовим засобом для релаксації та зняття стресу. Читання дозволяє нам зануритися в інші світи, відволікаючи від повсякденних проблем, можуть підняти настрій та надати позитивний заряд енергії, що сприяє покращенню нашого емоційного стану.

Значна увага приділяється формуванню санітарно-гігієнічних знань і навичок надання долікарської допомоги. До найпоширеніших форм роботи з формування культури здоров'я з використанням засобів літературного читання належать: тематичні читацькі конференції, усні журнали, тематичний перегляд науково-популярних і художніх фільмів, свята, конкурси, «клуб веселих та кмітливих», валеологічні вечори тощо [6].

Можемо зробити висновок, що літературне читання володіє значним потенціалом в формуванні здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів шляхом впровадження у освітній процес різноманітних підходів, методів, форм роботи, інноваційних педагогічних технологій здоров'язбережувального напрямку.

Список використаних джерел

1. Казачінер О. С., Гордієнко О. В. Формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників і молодших школярів з освітніми потребами засобами казкотерапії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 2. С. 59-63.

2. Літературне читання: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2–4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/ua>.

3. Маргосюк І. Есе «Я обираю здоровий спосіб життя». URL: <https://naurok.com.ua/ese-na-temu-ya-obirayu-zdoroviy-sposib-zhittya-206758.html>

4. Основи здоров'я. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua>.

5. Отрощенко М. А. Особливості формування здорового способу життя в школярів. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-formuvannya-zdorovogo-sposobu-zhittya-v-shkolyariv-213340.html>

6. Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості : колективна моногр. / В. А. Гладуш, Н. В. Зимівець, З. П. Бондаренко Л. М. Ніколенко та ін. Дніпро : ЛІРА, 2020. 384 с.

7. Соколенко О. І. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я: автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2018. 22 с.

Олеся МАРТИНА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;
Олена КИНЮК,
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах реформування системи освіти в Україні на засадах Концепції Нової української школи педагогічна громадськість – учителі, викладачі, науковці – усвідомили обмеження традиційних дидактичних методів та необхідність використання новітніх освітніх підходів і технологій. В основі сучасної освіти за моделлю НУШ лежить педагогіка, зорієнтована на учня, тобто педагогічні технології і методи, які спонукають дітей до активного дослідження, індивідуального висловлювання та групової взаємодії. Вони розробляються з метою створити для вчителя й учнів таке освітнє середовище, у якому процес навчання і виховання стає інтерактивним. При цьому значна увага приділяється формуванню основ критичного мислення в молодших школярів [3, с. 10]. Педагог спонукає учнів до того, щоб ставити запитання, будувати припущення, активно залучатися до інтелектуального пошуку, знаходити шляхи вирішення різноманітних проблем, бачити й виправляти власні помилки тощо, тобто розвивати критичне мислення дітей.

Аналіз наукових праць українських і зарубіжних учених засвідчує підвищений інтерес до проблеми розвитку критичного мислення школярів, у т. ч. учнів початкових класів (К. Баханова, І. Большакова, І. Бондарук, Б. Блум, Д. Брунер, О. Варзацька, М. Вашуленко, М. Векслер, Р. Джонсон, Д. Клустер, В. Мисан, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, І. Суценка, Л. Терлецька, С. Терно, Д. Халперн та ін.).

Питання гуманізації початкової освіти пов'язані із проблемою оновлення її змісту на основі інноваційних технологій, що мають значні

потенційні можливості для розвитку критичного мислення молодших школярів, оскільки є запорукою успішного опанування ними навчального матеріалу, вміння застосовувати його в реальному житті та створювати власний продукт освітньої діяльності.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ефективності розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інноваційних технологій.

Відповідно до загальної мети освіти, завданням початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі. Передусім, це орієнтація освітнього процесу на досягнення результату, що відображається ключовими компетентностями, але не обмежується ними [1, с. 104].

Розвиток ключових компетентностей засобами методів, прийомів і форм роботи технології критичного мислення формують у дітей здатність успішно взаємодіяти з іншими, дозволяє виявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з людьми.

Новим законом «Про загальну середню освіту» та «Державним стандартом початкової освіти» разом із фокусом на десяти ключових компетентностях передбачено розвиток наскрізних умінь, які, що важливо, є спільними для всіх компетентностей [2, с. 12].

Виділяють такі наскрізні вміння, як:

- читання з розумінням;
- вміння висловлювати власну думку усно й письмово;
- критичне та системне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію;
- творчість;
- ініціативність;
- вміння конструктивно керувати емоціями;
- вміння оцінювати ризики та приймати рішення;
- вміння розв'язувати проблеми;
- здатність співпрацювати з іншими людьми [3, с. 15].

Серед перелічених умінь, якими мають оволодіти школярі впродовж навчання, критичне мислення виступає одним із основних. Окрім цього, варто зазначити, що воно сприяє комплексному розвитку всіх компетентностей одночасно.

Стратегії розвитку критичного мислення необхідно впроваджувати з перших днів навчання. Технологія проведення уроку з

розвитку критичного мислення залежить від його предметного наповнення і дидактичних завдань. У 1-му класі доцільно добирати цікаві для дітей завдання, що можуть навчити дітей критично та свідомо мислити, ухвалювати швидкі та обґрунтовані рішення. Важливою формою діяльності молодших школярів на уроках у початковій школі є групова робота, що створює можливості обмінюватися ідеями, поважати думку інших, уміти спілкуватися та налагоджувати контакт з будь-яким партнером [4, с. 68].

Спираючись на представлені передумови розвитку критичного мислення молодших школярів, слід звернути увагу на особливість постановки запитань, як один із механізмів формування навичок критичного мислення.

Відповідаючи на запитання вчителя, учні:

- аналізують та інтерпретують інформацію;
- аналізують ідеї;
- будують гіпотези;
- відстоюють свою точку зору.

Запитання є засобом стимулювання різних видів мислення на різних рівнях складності.

Важливо також розуміти, що розташування запитань у певному порядку або побудова стратегії постановки запитань (наприклад, від нижчого рівня мислення до вищого) можуть певний час поставати опорою для розвитку мислення учнів.

Запитання активізують у молодших школярів мисленнєві операції різного рівня: запитання на знання, розуміння, застосування – нижчого порядку, а на аналіз, синтез, оцінювання – вищого порядку. Ефективному розвитку критичного мислення учнів сприяють запитання саме високого рівня. Розташування запитань у певному порядку (від нижчого рівня мислення до вищого) сприяє як розвитку критичного мислення, так і підвищує мотивацію до навчання, розвиває пізнавальний інтерес [5, с. 86].

Систематична і послідовна роботи над запитаннями на уроках розвитку критичного мислення, не тільки розвиває в учнів мислення високого рівня, а й підсилює мотивацію до навчання та пізнавальний інтерес.

Окрім роботи із системою запитань, одним із найважливіших етапів роботи з розвитку критичного учнів буде внесення системних змін в організацію навчання на уроках.

Уроки з розвитку критичного мислення, залежно від предметного наповнення і дидактичних завдань, можуть набувати різних характеристик (тип уроку: набуття нових знань чи формування умінь

тощо; зміст: математичний, природознавчий, мовно-літературний тощо).

Типовий сучасний підручник з української мови та читання для учнів початкових класів повинен містити тексти, образотворчі засоби з літератури та поезики, культурології й соціології, музики, візуальних мистецтв та архітектури, історії й релігії, природничих наук тощо.

Навчившись глибоко аналізувати прочитане, діти починають знаходити цікавіші ідеї і писати краще, ніж раніше, тому що тепер ставляться до ідей уважніше, адже є їхніми авторами. У них повністю змінюються уявлення про себе як читача, автора текстів і мислителя. Їхні підсумкові твори-дослідження, твори-самоаналізи часто стають важливими етапами в навчанні, і вони повертаються до цих робіт знову і знову як до вихідної позиції формування своїх інтелектуальних захоплень.

Критичне мислення передбачає обов'язкову присутність етапу перевірки та оцінки припущень перед відповіддю на поставлене питання з точки зору їхньої достовірності і значущості, на противагу оперування готовими фразами, підказаними пам'яттю, без участі їх творчої переробки [1, с 91].

Розвиток критичного мислення – це розвиток вміння усвідомлювати ті та інші впливи, долати або враховувати обмеження. Критично мисляча людина, приймаючи важливі рішення, ставить собі запитання: чому я обираю саме таке рішення? Що саме на мене вплинуло? Які є інші варіанти? Ми можемо обговорювати з дітьми їхні рішення, ставлячи такі запитання їм і поступово навчаючи їх ставити ці запитання самим собі.

Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня, з уроку в урок, з року в рік. Не можна виділити чіткий алгоритм дій учителя з формування критичного мислення в учнів, але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до критичного мислення.

Отже, критичне мислення – мислення творче, що допомагає людині визначити власні пріоритети в особистому і професійному житті, передбачає прийняття індивідуальної відповідальності за зроблений вибір, підвищує рівень індивідуальної культури роботи з інформацією, формує вміння аналізувати і робити самостійні висновки, прогнозувати наслідки своїх рішень і відповідати за них, дозволяє розвивати культуру діалогу в спільній діяльності.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. № 4. С. 1-16.
3. Охріменко Л.В. Організація групової роботи учнів під час вивчення української мови в початкових класах. *Початкова школа*. 2017. № 2. С. 10-14.
4. Пометун О.І. Основи критичного мислення : метод. посіб. для вчителів. Дніпро : ЛІРА, 2016. 156 с.
5. Рахімов А.С. Формування творчого мислення школярів в процесі навчальної діяльності. Київ : АССА, 2016. 167 с.

Наталія МЄЛЕКЄСЦЕВА,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Діана КОВТОНЮК,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

РЕФЛЕКСИВНІ ТЕХНІКИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ

Важливу роль у формуванні Нової української школи відіграє вміння учнів аналізувати свою роботу, висловлювати власне ставлення до здобутих знань, умінь і навичок. Саме тому сучасний урок не може проходити без рефлексії, використання якої під час навчання сприяє формуванню усвідомленого ставлення учнів до своєї навчальної діяльності, осмисленню й переосмисленню ними здобутих знань і набутих умінь.

Рефлексія є важливим інструментом формувального оцінювання, яке відповідає сучасним освітнім цінностям і завданням. Воно

передбачає адресну підтримку кожного учня / учениці і активізує їхню навчальну діяльність, формуючи здатність до вироблення власних стратегій і способів навчання, сприяє підвищенню якості освіти загалом.

Рефлексія як прийом роботи вчителя та учня на уроці є предметом дослідження як українських (Н. Білик, Н. Богданець-Білоskalенко, І. Добряк, О. Кміть, К. Мироненко, В. Павлюк, Т. Полонська, О. Пометун, О. Рябченко, О. Фідкевич, І. Яворська-Ветрова), так і зарубіжних науковців (Г. Андерсон, К. Герр, Д. Стівенс, Л. Вебб, Г. Естебан). Однак, проаналізувавши праці науковців, можемо зазначити, що рефлексія на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі є маловивченою проблемою і потребує подальших перспективних розвідок.

Мета статті – схарактеризувати особливості проведення рефлексії в початкових класах на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Рефлексія (від лат. *reflecio* – повернення назад) у навчанні – це аналіз учнем і учителем своєї участі у процесі освітньої діяльності та якості її результатів з метою їх покращення. Рефлексія виконує важливі функції у формуванні дитини як особистості й суб'єкта діяльності, «вона дозволяє особистості створювати цілісне уявлення про своє «Я», пізнавати й об'єктивно оцінювати свої якості та власні способи діяльності, критично ставитись до себе та своєї діяльності, адекватно змінювати уявлення про себе, свої дії, тобто виконує регулятивні функції» [5, с. 774].

Рефлексія є обов'язковим компонентом кожного уроку, це спільна діяльність учнів і вчителя, яка дає змогу педагогу вдосконалювати освітній процес, орієнтуючись на особистість кожного учня, а школярам – усвідомлено ставитись до навчання, відстежувати свої досягнення та прогалини, оцінювати власний розвиток у навчанні.

Здатність до персональної (автономної) рефлексії в дітей молодшого шкільного віку є достатньо обмеженою, але можливості для її розвитку актуалізуються у груповій формі.

Уже в 1-2 класах учитель має активно залучати учнів до рефлексії. Головне, щоб питання для визначення рефлексії, не перетворилися на формальну процедуру, саме тому форма їх має змінюватися. Наприклад:

- *Про що ви сьогодні дізналися?*
- *Чого ви сьогодні навчилися?*
- *Що вам сподобалося на уроці найбільше?*
- *Чи хотіли б ви дізнатися більше?*
- *Чи є для вас корисною ця інформація?*

– *Чому це вас зацікавило?* [1, с. 118].

У 3-4 класах ці запитання варто ускладнити, конкретизувати додатковими запитаннями:

- *Чи сподобалось тобі працювати у групі?*
- *Чи стане тобі у нагоді те, про що дізнався на уроці?*
- *Що привернуло твою увагу?*
- *Що тебе найбільше схвилювало?*
- *Чому тобі сподобалося (не сподобалося) працювати в групі?*
- *Чому ти звернув на це увагу?*
- *Чому це тебе так схвилювало?* [1, с. 118].

Важливо змінювати форму запитань для рефлексії, щоб рефлексивна діяльність не стала формальною процедурою та учні не втратили інтересу до цього виду діяльності.

Варто зауважити, що учні початкових класів не завжди можуть давати відповіді на прямі запитання, іноді їм важко визначити свій настрій, емоційний стан на уроці. Тому і під час першого, і під час другого циклів початкової освіти потрібно активно використовувати різноманітні ігрові прийоми для формування рефлексивних умінь молодших школярів, які допомагають вчителю визначити рівень знань й умінь учнів, а також їх емоційно-психологічний стан і готовність до здійснення практичної діяльності. Здебільшого це усні форми рефлексії.

На другому циклі початкової освіти (3-4 класи) варто активніше використовувати письмові форми рефлексії, які передусім застосовують наприкінці вивчення теми. Важливо, щоб учень не тільки був здатний здійснити рефлексію, але й зрозуміти причини отриманих результатів.

Як бачимо, рефлексія дозволяє учасниками освітнього процесу осмислити емоційні, практичні та знаннєві чинники освітнього процесу. Рефлексію потрібно здійснювати упродовж усього уроку, а не лише на підсумковому етапі уроку.

Варто пам'ятати, що процес рефлексії охоплює три стадії: устанавлення (з'ясування) – аналіз причин – планування дій.

1. На стадії устанавлення, з'ясування учень повинен дати відповіді на такі запитання:

- *На якому етапі я перебуваю?*
- *Як я почувуюся?*

2. На стадії аналізу причин визначається власне ставлення учнів до отриманих результатів, осмислення можливих причин невдач:

- *Які причини мого настрою?*
- *Чому так трапилося?*

3. На стадії планування дій для вирішення проблем, покращення результатів потрібно відповісти на такі запитання:

- *Що я хочу і можу змінити?*
- *Що для цього треба зробити?* [2, с. 46].

Найпоширенішою помилкою вчителів є те, що досить часто вони зупиняються на першій стадії рефлексії, не вчать учнів аналізувати причини й визначати конкретні дії для покращення їхніх результатів. Адже рефлексивна діяльність передбачає не лише визначення настрою, усвідомлення результатів навчання та поведінки, але й повинна спонукати учнів до осмислення причин і наслідків власних дій.

У педагогічній літературі рефлексію класифікують за її функціями:

- 1) рефлексія настрою та емоційного стану;
- 2) рефлексія діяльності;
- 3) рефлексія змісту навчального матеріалу [3, с. 70].

1. Рефлексія настрою та емоційного стану – доцільно проводити на початку та в кінці уроку з метою встановлення емоційного контакту з групою. Запитання, на які відповідає учень під час такої рефлексії:

- *Що я відчуваю?*
- *Чи подобаються мені види діяльності на уроці?*
- *Чи комфортно мені?*
- *Як змінюється мій настрій протягом уроку?*

Розглянемо вправи для рефлексії настрою та емоційного стану учнів початкових класів, які можна використати на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

«Картки настрою» / «Смайлики» – учні обирають картку чи смайлик, який відповідає їхньому настрою. Інший варіант – малюють на смайлику свої емоції, відтворивши риси зовнішності людини, усмішку, сльози тощо.

«Стрілки настрою» – за допомогою стрілок (карток зі стрілками) учень може швидко показати зміну свого настрою: зростання або зниження інтересу до уроку.

«Вагончики вражень» – на дошці вчитель малює або прикріплює потяг із кількох вагончиків, кожен із яких символізує різний етап уроку. Учні отримують по кілька веселих і сумних смайлів, які вони повинні розмістити у відповідних вагончиках: сумний, якщо на якомусь етапі матеріал був незрозумілим і тому настрої погіршився, веселий – якщо питань не виникло, все було легко [2, с. 47].

2. Рефлексія діяльності – дає можливість осмислити способи та прийоми роботи з навчальним матеріалом, пошук найбільш раціональних (проводиться на етапі перевірки домашнього завдання, захисті проєктних робіт. Запитання, на які відповідає учень під час такої рефлексії:

- *Як я працював?*
- *Як працювала наша група, клас загалом?*
- *Як я впорався з конкретним завданням?*

Застосування цього виду рефлексії наприкінці уроку дає змогу оцінити активність кожного на різних етапах уроку, наприклад:

«Сигнали» – учитель просить учнів показувати сигнали, що позначають розуміння / нерозуміння матеріалу. Попередньо потрібно домовитися з дітьми про використання таких сигналів:

- *я розумію і можу пояснити* (великий палець руки спрямовано вгору);
- *я поки що не розумію* (великий палець руки спрямовано вбік);
- *я не зовсім упевнений / упевнена* (помахати рукою) [2, с. 47].

«Світлофор» – учні обирають один із кольорів: червоний, жовтий чи зелений. Червоний – не зрозумів; жовтий – є складнощі, потребує допомоги; зелений – усе зрозумів.

Ускладненим варіантом прийому «Світлофор» є «Картки прогресу» – двосторонні кольорові картки з твердженнями, за допомогою яких учні сигналізують учителю, чи їм усе зрозуміло чи потрібна допомога.

3) рефлексія змісту навчального матеріалу – використовується для виявлення рівня усвідомлення змісту пройденого. Вона допомагає вчителю дізнатися, наскільки продуктивним був урок для учнів.

Завдання цієї рефлексії – не емоції, а практичні знання та навички, набуті учнем. Рефлексія цього типу допомагає узагальнити, підкреслити та часто систематизувати матеріали уроку, тому вона має бути яскравою, викликати захоплення учнів і не забирати багато часу, наприклад:

«Рефлексивний екран» – використовується для організації швидкої рефлексії на етапі осмислення та засвоєння навчального матеріалу. Учні почергово продовжують речення, виведені на екран:

- *Сьогодні я дізнався / дізналася...*
- *Я виконував / виконувала завдання...*
- *Я навчився / навчилася...*
- *Я зміг / змогла...*
- *Мені було корисно дізнатися...*
- *Мене здивувало, що...*

– *Я розповім батькам...* [2, с. 48].

«Дерево спогадів» (мета – максимально конкретно пригадати матеріали уроку) – учитель пропонує дітям на стікерах записати та прикріпити на дерево вивчені поняття, факти, які їм найбільше запам'яталися, ключові слова, правила тощо. Необхідно пояснити дітям, що не треба писати про те, що не вдалося, лише конкретну здобуту на уроці інформацію. Коли всі стікери будуть на дереві, зачитайте їх та обговоріть з учнями [4, с. 33].

Зауважимо, що найбільшу цінність для вчителя мають письмові форми рефлексії, адже до написаних робіт завжди можна повернутися, ґрунтовно проаналізувати та зробити висновки для подальшої роботи.

Отже, рефлексія як спільна діяльність учнів і вчителя дозволяє вдосконалювати освітній процес, орієнтуючись на особистість кожного учня. Рефлексивна контрольно-оцінювальна діяльність у процесі організації освітнього процесу важлива, оскільки не тільки аналізує результати роботи учнів, але й сам процес роботи, що передбачає залучення кожного учня до взаємоконтролю та взаємооцінювання.

Список використаних джерел

1. Богданець-Білоskalенко Н. І., Фідкевич О. Л. Форми зворотного зв'язку у процесі формувального оцінювання учнів початкової школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. №30. С. 115-125. URL: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-30-115-125> (дата звернення: 20.02.2024).

2. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа»: теорія і практика формувального оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти для педагогічних працівників / Олена Фідкевич, Наталія Богданець-Білоskalенко. Київ : Генеза, 2020. 96 с.

3. Павлюк В. І. Рефлексія як ефективний інструмент роботи вчителя початкової школи на уроках англійської мови. URL: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.2.12> (дата звернення: 20.02.2024).

4. Сучасний урок: 50 способів порефлексувати: електрон. навч.-мет. посіб. / Н. І. Білик, І. В. Добряк. (2021). Полтава : ПОШПО ім. М. В. Остроградського, 2021. 74 с.

5. Яворська-Ветрова І. В. До проблеми дослідження рефлексії як механізму становлення особистісної ефективності. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Духовність у становленні та розвитку особистості»* (9-11 жовтня 2014 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ, 2014. С. 768-775. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/8564/1/Yavorska-Vietrova_st.doc_2_2014%20\(2\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/8564/1/Yavorska-Vietrova_st.doc_2_2014%20(2).pdf) (дата звернення: 20.02.2024).

Людмила МОСКОВЧУК,
кандидат педагогічних наук,
академік Міжнародної академії Інноваційних технологій,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

УКРАЇНОЗНАВЧЕ НАПОВНЕННЯ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА З МАТЕМАТИКИ ДЛЯ 2 КЛАСІВ НАТАЛІЇ ЛИСТОПАД

Особливого значення на теренах сучасної освіти набула «Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». Стратегічно важливе завдання, яке має бути виконане в процесі реформування загальної середньої освіти, – виховати випускника Нової української школи національно-свідомою особистістю, патріотом з активною громадянською позицією, що знає, цінує і пропагує етнокультурний досвід [5].

Задля гармонійного розвитку учня вкрай необхідно, щоб «взаємини між усіма учасниками освітнього процесу були спрямовані на відкрите та щире спілкування, сповнене утвердження морально-етичних (гідність, рівність, справедливість, толерантність та культурне різноманіття, турбота, чесність, довіра), соціально-правових (верховенство права, нетерпимість до корупції та фаворитизму, патріотизм, екологічно-етична цінність, соціальна відповідальність) та особистісно зорієнтованих цінностей (самореалізація, лідерство, свобода)» [8, с. 4].

Одним із першочергових завдань реформування української національної освіти є створення навчальної літератури нового покоління. Згідно із Законом України «Про освіту» освіта є «основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації» [7]. Задля створення передумов досягнення пріоритетів, визначених даним Законом, Концепцією «Нова українська школа» передбачено розроблення сучасної навчальної літератури.

Для потенційних авторів підручників ДНУ «ІМЗО» у співпраці з лабораторією шкільного підручника Тернопільського

національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (Я. Кодлюк, І. Погонєць), лабораторією психології навчання ім. І. О. Синиці Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України (Л. Шагирко, Л. Дзюбко), Українською академією друкарства (Н. Зелінська, Р. Зацерковна, З. Сельменська) підготовлено Методичні рекомендації щодо розроблення навчальних посібників для 1-2 класів ЗЗСО, які заплановано видати за кошти державного бюджету у 2023, 2024 рр. та щодо здійснення комплексної експертизи об'єктів грифування (крім електронних) та критеріїв їх оцінювання з метою надання оцінки доцільності надання відповідного грифа Міністерства освіти і науки України [4; 6].

Згідно із загальними вимогами до навчальних посібників для учнів початкових класів навчальний посібник має розроблятися з урахуванням принципу національної спрямованості, будуватися на українознавчій основі, що передбачає «поєднання загальнолюдських і національних цінностей, які розглядаються як дві сторони загальнолюдського процесу» [4, с. 2-4]. У першій групі вимог до навчальних видань йдеться про «важливість повноцінного презентування в книзі четвертого елементу змісту освіти – емоційно-ціннісного ставлення, зокрема дидактично обґрунтовано зафіксувати систему цінностей – як загальнолюдських, так і національних: представити знання про цінності (у формі ціннісно орієнтованих текстів), навчальні завдання і запитання на оцінювання явищ, подій, вчинків, на аналіз афективної сфери (автора твору, дійових осіб, власні почуття і переживання); забезпечити емоціогенність навчального матеріалу» [4, с. 2].

Навчальне видання має сприяти «формуванню системи цінностей, розвитку толерантності, співчуття, справедливості, чесності тощо. Навчальний зміст і методичний апарат мають бути спрямовані на формування мотиваційної сфери (визначення потреб, мотивів, намірів, цілей, прагнень); соціальних цінностей (почуття патріотизму, національної свідомості); особистісних цінностей (гуманність, працелюбність, чесність, правдивість тощо); соціальної поведінки; громадянської позиції, безпечних норм життєдіяльності; екологічної культури; інших якостей особистості, її поглядів, переконань, життєвих пріоритетів» [6, с. 6].

Українознавче наповнення має містити «науково обґрунтовану інформацію про факти, події, явища тощо з історії України, що сприятиме вихованню у здобувачів освіти любові до рідного краю та свого народу, зацікавленості у підтримці народних традицій, пошани до

історичних діячів, національної свідомості й гідності, вихованню громадянина Української держави» [5, с. 6].

Згідно Методичних рекомендацій «Про здійснення комплексної експертизи об'єктів грифування (крім електронних) та критеріїв їх оцінювання з метою надання оцінки доцільності надання відповідного грифа Міністерства освіти і науки України» використання зразків українського фольклору, мистецтва, прикладів традиційної української культури (традиції українського народу, побут тощо) звернення до особливостей тваринного та рослинного світу рідного краю тощо має бути виваженим, дидактично доцільним [6, с. 7].

Наукові дослідження доводять, що дитина повинна знаходитись під постійним виховним впливом матеріальної і духовної культури свого народу для найповнішого розкриття природних схильностей і розвитку її здібностей, виявлення етнопсихологічних особливостей. Завдяки завданням сучасних навчальних посібників з математики українознавчого характеру освітній процес відбувається без психологічного тиску на дітей. Учні початкових класів просто не відчують, що їх виховують, оскільки виховання проходить в контексті повсякденного життя, у формах і способах, притаманних народному життю і наближених максимально до потреб учнів.

Ефективність формування особистості здобувача початкової освіти залежить від послідовності, безперервності педагогічних впливів на учнів. Рівень розвитку суспільно значимих якостей в учнів молодшого шкільного віку різний. Саме тому важлива послідовність, узгодженість, систематичність, планомірність педагогічних впливів, підпорядкованих меті, принципам, завданням, змістові, формам і методам громадянсько- та особистісно-зорієнтованої виховної діяльності загалом. У формуванні національно-свідомої особистості, патріота з активною громадянською позицією треба спиратися на набутий учнями життєвий досвід, закріплювати його в уміннях, навичках і звичках етнокультурної поведінки.

Саме на забезпечення формування в кожного учня світогляду, переконань, ідеалів, інтересів, морально-вольових рис, навичок і звичок мотиваційно-особистісної етнокультурної поведінки, цілісної особистості – громадянина України спрямовані чинні навчальні посібники з математики для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти.

Розглянемо до прикладу українознавче наповнення та ціннісні орієнтації навчального посібника з математики Н. Листопад.

Навчальне видання сприяє формуванню системи цінностей, розвитку толерантності, співчуття, справедливості, чесності тощо. Навчальний зміст й методичний апарат спрямовані на формування мотиваційної сфери, соціальних та особистісних цінностей, соціальної поведінки; громадянської позиції, безпечних норм життєдіяльності; екологічної культури; інших якостей особистості молодшого школяра, його поглядів, переконань, життєвих пріоритетів.

Передмова автора до посібника є лаконічною та розкриває важливість математики у житті суспільства та кожної окремої особистості, спонукає молодшого школяра до оволодіння математичною компетентністю на високому рівні. Авторка вселяє дитині віру у власні сили, підбадьорює, налаштовує на успіх, спрямовує на використання підтримки дорослих, мотивує до вивчення математики.

Заслуговує на схвалення, що більшість задач посібника спрямовані на виховання у дітей працелюбності, позитивного ставлення до різних видів праці та поваги до людей праці, формування навичок здорового способу життя. Зміст завдань та ілюстрації навчального посібника сприяють вихованню базових якостей особистості молодшого школяра, формуванню в учнів початкових класів ціннісного ставлення до себе, людей, природи, мистецтва. Наприклад,

– формування ціннісного ставлення до праці та людей праці (Частина 1, завд. 151, 152, 165, 203, 229, 303, 348, 368, 413, 414, 415, 433; Частина 2, завд. 25, 34, 79, 152, 158, 405, 442; Частина 3, завд. 37, 79, 232, 312);

– формування навичок здорового способу життя (Частина 1, завд. 228; Частина 2, завд. 142, 170);

– формування навичок здорового харчування (Частина 1, завд. 179, 442; Частина 2, завд. 8, 19, 84, 91, 166, 181, 191, 239, 266, 276, 277, 298, 365, 439; Частина 3, завд. 41, 103, 193, 197, 215, 216, 360, 399);

– формування навичок активного та культурного відпочинку (Частина 1, завд. 282, 337, 360, 404, 429, 445; 458; Частина 2, завд. 35, 131, 215; Частина 3, завд. 221, 369);

– фізичне виховання (зміст задач містить інформацію про різні види спорту та спортивних занять: спортивні змагання (Частина 1, завд. 382; Частина 3, завд. 389); тренування в басейні (Частина 2, завд. 40), ранкова зарядка (Частина 2, завд. 48), кінний спорт (Частина 2, завд. 116), метання м'ячів (Частина 2, завд. 318), види м'ячів (Частина 2, завд. 217), хокей (Частина 2, завд. 142), метання дротиків (Частина 3, завд. 357);

– естетичне виховання (Частина 1, завд. 326, 342, 377, 469; Частина 2, завд. 46, 296, 337, 424, 452, Частина 3, завд. 124, 190, 349);

– виховання щедрості, дружелюбності (Частина 1, завд. 349, 358; Частина 2, завд. 2 на с. 14; Частина 3, завд. 324);

– формування ціннісного ставлення до рослинного і тваринного світу України, навичок вирощування рослин, піклування про свійських і диких тварин (Частина 1, завд. 31, 165, 201, 264, 295, 466; Частина 2, завд. 8, 47, 84, 129, 152, 442, 234, 254, 428; Частина 3, завд. 8, 43, 137, 138, 277); тварин інших континентів (Частина 2, завд. 256, 260, 449, 461; Частина 3, завд. 113, 305, 311, 316);

– виховання гостинності (Частина 1, завд. 358; Частина 3, завд. 72).

Українознавче змістове наповнення навчального посібника виважене, дидактично доцільне, сприяє вихованню у здобувачів освіти любові до рідного краю та свого народу, зацікавленості у підтримці народних традицій, національної свідомості й гідності, вихованню громадянина Української держави.

До навчального посібника включено інформацію про розвиток соціальної сфери в Україні. Наприклад, будівництво нових садочків у сільській місцевості (Частина 2, завд. 287).

Персонажами задач найчастіше виступають діти з традиційними та поширеними українськими іменами (Антон, Аліна, Ілля, Кирило, Матвій, Микита, Микола, Мирослава, Михась, Олекса, Оленка, Орест, Роман, Тимофій, Уляна, Христинка).

Ілюстрації навчального видання розкривають особливості тваринного та рослинного світу України, сільської та міської місцевості.

Авторка у змісті навчального посібника використала зразки українського фольклору, мистецтва, приклади традиційної української культури (традиції українського народу, побут тощо). Зокрема:

– традиції відзначення сімейних та народних календарно-обрядових свят (День народження – Частина 3, завд. 30, 44; День села – Частина 2, завд. 287);

– традиції вінкоплетення (Частина 1, завд. 141);

– народні символи (Частина 1, завд. 232);

– традиції українського побуту, української кухні (Частина 1, завд. 78, 142; Частина 3, завд. 3 на с. 62, завд. 91, 94, 175, 288, 323, 400);

– традиції українського декоративно-прикладного мистецтва: виготовлення прикрас (Частина 1, завд. 353, 392; Частина 2, завд. 80), вишивання серветок (Частина 1, завд. 203), оздоблення орнаментами

(Частина 2, завд. 179), розписування керамічного посуду (Частина 3, завд. 83).

Отже, українознавче наповнення та ціннісні орієнтації змісту сучасного навчального посібника з математики для 2 класу закладів загальної середньої освіти Наталії Листопад сприяють патріотичному вихованню учнів початкових класів, формуванню ключових компетентностей і базових якостей особистості молодшого школяра, розкриттю природних схильностей, розвитку здібностей, виявленню їх етнопсихологічних особливостей.

Список використаних джерел

1. Листопад Н.П. Математика : посіб. для 2 кл. закладів загальної середньої освіти (у 3 частинах). Ч. 1. Київ : УОВЦ «Оріон». 2024. 97 с.

2. Листопад Н.П. Математика : посіб. для 2 кл. закладів загальної середньої освіти (у 3 частинах). Ч. 2. Київ : УОВЦ «Оріон». 2024. 98 с.

3. Листопад Н.П. Математика : посіб. для 2 кл. закладів загальної середньої освіти (у 3 частинах). Ч. 3. Київ : УОВЦ «Оріон». 2024. 99 с.

4. Методичні рекомендації щодо розроблення навчальних посібників для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти : додаток до листа ДНУ «ІМЗО» від 21.06.2022 № № 22.1/10-790.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи : ухвал. рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 27.10.2016 р. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.02.2024).

6. Про здійснення комплексної експертизи об'єктів грифування (крім електронних) та критеріїв їх оцінювання з метою надання оцінки доцільності надання відповідного грифа Міністерства освіти і науки України : методичні рекомендації : схвалено Вченою Радою «ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 27 січня 2021 р. №1. 12 с.

7. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

8. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. 62 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf> (дата звернення: 20.02.2024).

Людмила МОСКОВЧУК,
кандидат педагогічних наук,
академік Міжнародної академії інноваційних технологій,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Віктор МАШИНЦЕВ,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

Сучасний світ неможливо уявити без фінансів. Фінанси та грамотне формування фінансових потоків забезпечують функціонування усіх сфер суспільства. Використання фінансової інформації, застосування фінансових знань є необхідними елементами будь-якого напрямку діяльності людини. Трансформаційні процеси, що відбуваються у світі, суттєво змінили усі сфери життя, стали об'єктом ціннісного відношення та призвели до зміни орієнтирів поведінки, що формують установки людей. Випускник НУШ повинен бути самостійним, мобільним, ініціативним та готовим правильно відреагувати на будь-який виклик життя, яке стрімко змінюється і вимагає нових підходів до освіти. Завдання, які стоять перед сім'єю та школою, містять питання забезпечення захисту майбутнього громадянина від різних ризиків, у тому числі фінансових. Сучасний заклад освіти повинен ставити перед собою завдання як формування в учнів моральних цінностей (доброта, любов, милосердя, правдивість, працьовитість, скромність, совісність, справедливість, патріотизм), так і правильного ставлення до цінностей матеріального світу та їх практичного застосування. З точки зору виховання необхідно вчити правильному ставленню до матеріальних цінностей, з позицій навчання – формувати знання та навички для прийняття правильних рішень, пов'язаних із грошима, витратами, операціями на фінансовому ринку. Формування основ фінансової грамотності учнів має починатися із початкової школи, оскільки саме на першому рівні повної загальної

середньої освіти відбувається становлення особистості дитини та її всебічний розвиток.

У новому Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) фінансову грамотність визначено як одну із одинадцяти ключових компетентностей, яку потрібно розвивати в молодших школярів. Вищезазначена компетентність передбачає наявність в учнів початкових класів «ініціативності, готовності брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовності до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень» [8, с. 93].

Аналіз нинішньої ситуації в Україні свідчить про достатньо низький рівень знань з фінансових питань серед населення, що проявляється у використанні головним чином простих банківських послуг, не знанні своїх прав, як споживачів фінансових послуг і загальній недовірі фінансово-банківським установам. Більше 50% українців не займаються питаннями планування сімейного бюджету та здійснюють витрати хаотично, не задумуючись про можливість формування заощаджень. Якщо останні й існують, то лише як залишки після поточного задоволення потреб сім'ї. Майже для кожного другого громадянина України, який формує заощадження, є характерним зберігання вільних ресурсів вдома в готівковій формі [1, с. 10]. Тільки 30% населення витрачає залишкові кошти на купівлю споживчих товарів, лише 10% вкладають гроші у банки на депозитні рахунки та менше 1% роблять інвестиції в інструменти капіталу. Також слід зазначити, що близько 40% населення України не мають рахунків в банках, через що не можуть скористатися навіть базовими фінансовими продуктами. Решта населення – зазвичай використовує послуги переказу грошей; оплати комунальних платежів; здійснює операції з банківськими картками; обмін валют; отримує споживчі кредити та використовує термінали для проведення платежів [1, с. 10]. При цьому 60% населення вважають себе фінансово обізнаними та не мають бажання отримувати додаткову інформацію про фінансові послуги, при цьому більше 40% з них зовсім не цікавляться фінансовими новинами і при вирішенні фінансових питань покладаються на думку сусіда або родича (52%). Проведені дослідження у сфері фінансової грамотності населення країни показують відсутність ключових компетенцій у сфері особистих фінансів, пов'язаних з уявою про технологію збереження грошей, кредитування та страхування на фінансовому ринку, безпечне інвестування, податкову дисципліну, адекватну оцінку фінансових ризиків. В галузі фінансової поведінки для українців характерні патерналізм, відсутність подушки фінансової безпеки, негативне

ставлення до багатства, незнання інструментів вибору фінансових організацій, небажання користуватися фінансовими послугами [6].

Поняття «фінансова грамотність» разом з поняттями «фінансова обізнаність» і «фінансова освіта» є складовими феномену «фінансова культура».

Рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (2018 р.) визначають фінансову культуру як сукупність теоретичних знань, а також здатність населення застосовувати свої знання на практиці. Таким чином, фінансова грамотність – це певна здатність застосовувати фінансові знання та використовувати набуті фінансові навички, щоб отримати максимальну віддачу від управління своїми фінансами та використання фінансових послуг. З точки зору фінансової обізнаності, то цей елемент слід розуміти, як наявність у людини певного рівня фінансових знань і навичок, що становить її відповідний рівень компетенції у фінансових питаннях. Це означає, що оцінка фінансової грамотності учнів має бути рівнем фінансової обізнаності. Третій елемент – фінансова освіта – характеризує наявність певного рівня фінансової освіти. Тому, фінансова грамотність, як один із важливих елементів фінансової культури, полягає в ефективному управлінні власними фінансами, обліку доходів і витрат, вмінні орієнтуватися в характеристиках різноманітних фінансових продуктів і послуг, володіти актуальною інформацією про фінансову діяльність ринків, приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг і нести відповідальність за такі рішення.

Фінансова грамотність є основою формування фінансової культури і нерозривно пов'язана з державою, оскільки впроваджує фінансові правила та положення, які є обов'язковими для виконання. Учасники фінансових відносин не мають права змінювати свої вказівки і змушені їх виконувати. Це національна самобутність фінансової культури. «Фінансова грамотність» трактується як одна з її різновидів, що відповідає за здатність регулювати відносини у складній фінансовій сфері життя людини, розвитку держави, її фінансово-економічного сектору. Світовий банк і міжнародне співтовариство по-різному трактують це поняття і визначають «фінансову грамотність» як здатність людини приймати обґрунтовані рішення; здатність приймати ефективні фінансові рішення в короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Незважаючи на кількість заможних людей, яких в Україні завжди було чимало, у нашій державі ніколи не пропагувалось багатство. У християнській літературі, народному фольклорі спостерігаємо неоднозначне ставлення щодо наявності коштів та фінансової

грамотності. З одного боку воно негативне, бо призводить до аморальних вчинків, соціальних конфліктів: «Багато людей грішать із-за користи: розбагатіти прагнучи, стають немилосердними. Кілок між щілини каміння вбивається, а між продаж та купівлю прокрадається гріх» – (Ісус Син Сираха 27:1-2) [1]. І література, і український фольклор завжди проголошували, що «не в грошах щастя». З самого дитинства діти на прикладі народних казок вчать судити про людей не за їх зовнішнім виглядом, а за поведінкою. Такі українські народні казки, як «Аби гроші-гріха не буде», «Чарівні гроші», «Миколине багатство» та ін. вселяють просту думку: бути багатим – погано, а бути бідним – добре. Звідси негативне або ж без ознак пристрасті ставлення до матеріальних благ – типова характеристика української свідомості, української культури [6]. З іншого боку, в Україні ідеалом були люди-господарі, розумні, фінансово грамотні, про що говорить народне прислів'я: «Чого бідний, бо дурний, чого дурний, бо бідний». Про необхідність наявності в людини умінь перед початком справи розраховувати свої сили та можливості повчає і Біблія: «Хто бо з вас, коли башту поставити хоче, перше не сяде й видатків не вирахує, – чи має потрібне на виконання, щоб, коли покладе він основу, але докінчити не зможе, усі, хто побачить, не стали сміятися з нього, говорячи: Чоловік цей почав будувати, але докінчити не міг...» (Лк 14:28-30) [1]. Святитель Іоанн Златоуст дає такі настанови щодо ставлення до багатства та спонукає до розумного розпорядження своїми коштами: «Є багатство істинне, і є хибне. Хибне полягає у статках, а істинне – в добрих справах», «Хто має пристрасть до багатства ніколи не зможе правильно ним користуватися, він буде рабом і хранителем його, але ніяк не володарем» [3, с. 74-75]. Це двояке ставлення до грошей зберігається в Україні і до сьогодні, що вимагає якісно нових підходів до вирішення проблем освіти, які є невід'ємною частиною питань, пов'язаних зі створенням умов для виживання та самозбереження унікальної української цивілізації.

Українське суспільство виробляє нове мислення, відбувається переорієнтація цінностей. Саме тому, в ситуації, що склалася в Україні, державні нововведення щодо формування в молодших школярів фінансової грамотності повинні ґрунтуватися на традиційних ідеалах та цінностях українського народу. Навчати новому предмету «фінансова грамотність» дітей молодшого шкільного віку потрібно обов'язково з етнокультурним виховним спрямуванням, оскільки, за словами К. Ушинського, «освіта без виховання – меч в руках божевільного».

Проблему формування фінансової грамотності в здобувачів освіти досліджують у своїх наукових працях ряд вчених. Розглянемо тлумачення ними сутності поняття «фінансова грамотність» (табл. 1).

Сутність поняття «фінансова грамотність»

№	Автор	Тлумачення
1	Р. Бонд	сукупність знань і навичок, що формують вміння розпоряджатися своїми коштами із мінімальними ризиками та максимальною ефективністю [2]
2	Т. Кізіма	сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навичок громадян щодо ефективного управління особистими фінансами й здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень [4, с. 64]
3	Г. Кучерова	певне вміння застосовувати фінансові знання та використовувати здобуті фінансові навички, щоб отримувати максимальну користь від управління власними фінансами та застосування фінансових послуг, прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі [5, с. 125]
4	І. Ломачинська	спосіб мислення, котрий передбачає використання оптимальних шляхів та раціональних ідей для покращення якості та рівня життя як окремої людини, так і всього суспільства загалом» [6, с. 116]
5	Шон Мунді	знання, розуміння, навички та впевненість, які дозволяють особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин [7]

Підсумовуючи наведені погляди науковців дамо визначення поняття «фінансова грамотність молодшого школяра», «процес формування фінансової грамотності молодшого школяра».

Отже, фінансова грамотність молодшого школяра – це інтегративне поняття, котре характеризує якість особистості, яка виявляється в її здатності до виконання діяльності, пов'язаної з фінансовою поведінкою, що ґрунтується на цілісному комплексі відповідних обчислювальних знань, умінь, навичок, досвіду, набутих в освітньому процесі, орієнтованих на подальшу самостійну й успішну реалізацію.

Процес формування фінансової грамотності молодших школярів передбачає мотивацію учнів початкових класів до фінансової діяльності; формування у них ціннісного ставлення до грошей; набуття фінансових знань; розвиток їх умінь застосовувати фінансові знання в конкретних фінансових операціях із мінімальними ризиками та максимальною ефективністю на основі української традиційної культури.

Список використаних джерел

1. Біблія / переклад Огієнка І. ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2021. 1412 с.
2. Бонд Р., Куценко О., Лозинська Н. Фінансова грамотність та

обізнаність в Україні: факти та висновки. Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). Київ, 2010. 42 с.

3. Енциклопедія православної віри від А до Я у висловленнях святих отців. Українська православна церква. Полтавська єпархія. Спасо-Преображенський Мгарський монастир. 2004. 671 с.

4. Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник ТНЕУ*. 2012. № 2. С. 64–71.

5. Кучерова Г. Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Економіка і менеджмент*. 2013. Вип. 2. С. 125–131.

6. Ломачинська І. А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобалізації. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова*. 2011. Т. 16. С. 116-124.

7. Мунді Ш. Рекомендації щодо розробки національних стратегій з фінансової грамотності. URL: http://www.finrep.kiev.ua/download/ukraine_recommendations_finlit_strategy_14mar2013_smundy_ua.pdf. (дата звернення: 09.02.2024).

8. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

Людмила МОСКОВЧУК,

кандидат педагогічних наук,

академік Міжнародної академії Інноваційних технологій,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Олександра НИЧВИДЮК,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРО ГЕОМЕТРИЧНІ ТІЛА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У початковому курсі математики геометричний матеріал відіграє важливу роль, оскільки оволодіння геометричною складовою математичної компетентності має вагоме значення для пізнання

навколишнього світу, цілеспрямованого формування особистості молодшого школяра та розвитку його інтелекту. Невисокий рівень розвитку геометричного мислення учня початкових класів є практично непереборною перешкодою для досягнення ряду шкільних навчальних предметів, зокрема, здатності до вивчення математики у старших класах.

Державним стандартом початкової освіти визначено, що «елементи геометрії в математиці початкової школи не становлять особливого розділу, але пронизують весь курс. Питання геометричного змісту розглядаються в тісному зв'язку з іншими питаннями курсу. Однак у викладі геометричного матеріалу дотримується і власна логіка, підпорядкована основній меті включення цього матеріалу в курс» [3].

Згідно з Типовою освітньою програмою О. Савченко, змістова лінія «Геометричні фігури» націлена на «розвиток в учнів просторових уявлень; формування здатності розрізняти геометричні фігури за їх істотними ознаками; формування практичних умінь будувати, креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських інструментів» [3, с. 206]. Ця змістова лінія має пропедевтичний характер.

Очікуваними результатами навчання за вищезазначеною змістовою лінією є:

- «орієнтування на площині і в просторі, рухається за визначеним маршрутом; планує маршрут пересування;
- співвідносить реальні об'єкти з моделями геометричних фігур;
- називає елементи геометричних фігур;
- моделює геометричні фігури;
- розрізняє коло і круг, позначає на рисунку елементи кола і круга (центр, радіус, діаметр);
- будує за допомогою циркуля коло» [3, с. 210].

У змістовій лінії «Просторові відношення. Геометричні фігури» за Типовою освітньою програмою Р. Шияна виокремлено «роботу з геометричним матеріалом, дослідження просторових відношень та геометричних фігур різних форм, конструювання площинних та об'ємних фігур з підручного матеріалу, створення макетів реальних та уявних об'єктів різних конструкцій, виконання простих завдань, описаних у математичних текстах, зокрема й сюжетних задачах геометричного змісту» [3, с. 135].

Також подано наступний перелік обов'язкових результатів навчання для здобувачів початкової освіти:

- «описує і складає маршрути для подорожей, використовуючи відповідну математичну лексику, знаки, які пов'язані з напрямом і поворотом;
- переміщується (реально і віртуально) визначеним маршрутом;
- класифікує та порівнює геометричні фігури (за формою, розміром, площею, периметром, іншими ознаками тощо);
- моделює геометричні тіла із підручного матеріалу;
- створює різні конструкції, поєднуючи між собою площинні та об'ємні фігури» [3, с. 137].

Таким чином, вивчення геометричного матеріалу у початковій школі передбачає знайомство учнів із геометричними фігурами на площині (точка, лінії, відрізок, промінь, кути, багатокутники, коло, круг), а також з геометричними фігурами у просторі (куб, куля, циліндр, піраміда, конус).

Учні початкових класів вивчають різні геометричні фігури та їх властивості, набувають навичок їх вимірювання, побудови, конструювання, малювання. Поняття про прості геометричні тіла, їх істотні ознаки, побудову та вимірювання вводяться поступово, спочатку на наочно-інтуїтивному рівні, згодом – формуються уміння обчислювати геометричні величини за формулами. Основу геометричної складової математичної компетентності складають уміння орієнтуватися в просторі, вимірювальні і конструкторські вміння, здатність застосовувати ці вміння у життєвих ситуаціях.

Уявлення про геометричні тіла формуються поступово протягом усього навчання у початковій школі, але при цьому найпростіші геометричні знання та практичні вміння (зокрема, креслярські дії, вміння конструювати) закладаються ще в першому класі.

У другому та третьому класах уявлення учнів про геометричні тіла поступово ускладнюються. Закріплюються вже не лише відомості про назви основних геометричних фігур, але й про їх характерні ознаки, що допомагає розпізнавати фігури більш точно, відрізнити їх одна від одної, правильно будувати геометричні фігури.

У програмі четвертого класу пропонується ще більш розширити коло питань геометричних тіл – конус, піраміда, циліндр, куля, прямокутний паралелепіпед (куб). Ці питання є важливими в контексті наступності в навчанні математики між початковою та основою школою [2, с. 97-98].

На сучасному етапі розвитку математичної освіти проблему формування уявлень про геометричні тіла у молодших школярів розглядають у своїх дослідженнях ряд вчених: Л. Баранюк,

Т. Дорошенко, М. Козак, Я. Король, М. Коломієць, В. Кухар, Н. Листопад, В. Мацько, С. Скворцова, О. Онопрієнко, О. Петришина, Г. Титова, О. Фурман, та ін.

Науковці (Н. Листопад, О. Онопрієнко, О. Петришина, С. Скворцова) у своїх роботах зауважують, що «Геометрична складова предметної математичної компетентності виявляється в оволодінні просторовою уявою, просторовими відношеннями, вимірювальними та креслярськими вміннями» [7].

С. Скворцова, О. Онопрієнко пропонують вивчати геометричний матеріал у такій послідовності – пропедевтичне ознайомлення з геометричними фігурами, назвами фігур, утворенням їхніх елементів, геометричними тілами та властивостями; порівняння, вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень; формування і розвиток просторових уявлень, навичок сприймання, умінь класифікувати, аналізувати, узагальнювати геометричні фігури.

Л. Баранюк вважає, що формування геометричної складової математичної компетентності у молодших школярів націлене в основному на придбання учнями практичних умінь і здібностей, які пов'язані з вирішенням практичних завдань на обчислення довжини або ж площі» [1, с. 121-123].

В. Кухар і Г. Титова вважають, що провідним завданням дослідження геометричного змісту в курсі математики молодших школярів вважається розвиток просторової уяви у школяра, вміння асоціювати, узагальнювати, аналізувати і абстрагувати [6, с. 40-42].

У свою чергу, Т. Дорошенко та В. Мацько вважають, що другим необхідним завданням є «розвиток у дитини практичних умінь вимірювати і будувати геометричні фігури з використанням циркуля, кутника і лінійки» [4]. Процес формування уявлень про геометричні тіла у молодших школярів, за переконаннями вчених, необхідно супроводжувати практичними вправами, «коли учні будуть сприймати не лише готові геометричні фігури і тіла, а й самостійно створювати і відтворювати досліджувані геометричні форми, використовуючи для цього креслення, моделювання, вирізання і наклеювання, вирізання розгортки і склеювання, конструювання геометричних фігур з інших фігур тощо» [4].

Практичність і наочність при вивченні геометричних тіл В. Кухар і Г. Титова вважають найважливішим засобом для ефективності їх пізнання. Формування уявлень в учнів початкових класів про геометричні тіла з перших шкільних кроків вимагає попереднього поповнення свідомості конкретними уявленнями. При цьому, як зазначають науковці, «вдале і професійне використання наочності

надихає дітей до пізнавальної самостійності, а отже збільшує їхню увагу до вивчення геометричних тіл. Це вважається важливою умовою успіху. Наочність розташовується в тісному зв'язку з практичністю» [6, с. 40-42]. Провідна роль у процесі формування уявлень молодших школярів про геометричні тіла, за переконаннями Н. Листопад, належить педагогу.

К. Іванова основну мету вивчення геометричних тіл також пов'язує з практичною діяльністю учнів початкових класів – майбутніх фахівців у різних сферах життєдіяльності людства. Завдання полягає в тому, щоб «навчити молодших школярів бачити геометричні образи в навколишньому середовищі, порівнювати, виділяти їх властивості, конструювати, перетворювати і комбінувати фігури, вміти їх креслити, виконувати в необхідних випадках вимірювання» [5, с. 107-112].

У свою чергу, О. Онопрієнко вважає, що мета вивчення елементів геометрії буде досягнута, якщо наприкінці навчання в початковій школі учні будуть «...орієнтуватися в основних напрямках положення і руху на площині і в просторі; знати найпростіші геометричні форми, пізнавати і знаходити їх у навколишньому середовищі; знати назви основних елементів фігур і деяких тіл, вміти їх показати і полічити; знати, якими поверхнями обмежена просторова форма простіших многогранників»; вміти вимірювати довжину відрізків і креслити відрізки заданої довжини, знаходити довжину ламаної і периметр многокутника, вміти будувати прямокутники на папері в клітинку» [7].

Цілі і результати формування уявлень у молодших школярів про геометричні тіла не обмежуються рамками предметних знань, передбачених програмою, оскільки щоб «...сформувати повноцінно уявлення про геометричні тіла необхідні такі розумові операції, як аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення», а з іншого боку, «геометричний матеріал – це той матеріал, на якому можна ознайомити дітей з відповідними розумовими операціями» [7].

В. Кухар, Г. Титова пропонують такі етапи формування уявлень у молодших школярів про геометричні тіла:

- сприймання геометричних тіл як іграшок (учні називають геометричні тіла іменами предметів: циліндр – склянкою, стовпчиком, трикутник – дахом і т. п.);
- порівняння геометричних тіл з предметами (циліндр – як склянка, куля схожа на м'ячик тощо);
- сприймання геометричних тіл як еталонів (хустка квадратна, м'яч круглий і т. д.) [6, с. 40-42].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування уявлень про геометричні тіла в учнів початкових класів дозволив зробити наступні висновки:

У початкових класах навчання тісно пов'язане з наочністю, засвоєння нових понять носить безпосередньо-чуттєвий характер. Вивчення геометричного матеріалу забезпечується, якщо враховувати стадії розумового розвитку дітей молодшого шкільного віку, особливості і рівні геометричної діяльності, зміст і операційний склад геометричних умінь, поетапне їх формування, індивідуалізацію і диференціацію як важливі принципи розвивального навчання молодших школярів.

Особливу роль при вивченні геометричних фігур у 1 – 4 класах відіграє практична діяльність учнів. Засвоєння матеріалу покращується, якщо вони відтворюють геометричні форми в процесі моделювання, конструювання, креслення, вирізання, малювання, утворення фігур шляхом перегинання листка паперу, розпізнавання фігур на кресленнях і в навколишній дійсності.

Вивчення геометричних фігур у початкових класах більш ефективно при діяльнісному підході до навчання, який передбачає безпосередню маніпуляцію з моделями геометричних фігур, їх побудову, конструювання, максимальне врахування життєвого досвіду учнів і сприяє виробленню вмій виділяти форму і розміри як властивості предметів навколишнього середовища.

Процес формування уявлень молодших школярів про геометричні тіла є складним, комплексним, багатоаспектним та передбачає розвиток у здобувачів початкової освіти інтересу до геометричного матеріалу, просторових уявлень і уяви, логічного мислення, вироблення вмій і навичок практичного характеру. У молодших школярів потрібно сформувані початкові уявлення про об'ємні геометричні фігури та їх властивості, геометричні величини, навички вимірювання і обчислення геометричних величин, побудови, креслення, моделювання і конструювання геометричних тіл та здатність використовувати відповідні геометричні уміння у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Баранюк Л. К. Формування уявлень про форми та геометричні фігури дітей старшого дошкільного віку. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: комплексний підхід* : збірник наукових праць / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир, 2019. С. 121-123.

2. Богданович М. В., Козак М. В., Король Я. А. Методика викладання математики у початкових класах. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2008. 336 с.
3. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4.
4. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень : навч. посіб. / упоряд.: Т. М. Дорошенко, В. В. Мацько. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. 96 с.
5. Іванова К. Ю. Проблеми геометричної підготовки майбутніх учителів початкових класів на сучасному етапі розвитку педагогічної освіти. *Вісник Черкаського університету*. Серія «Педагогічні науки». 2015. № 20. 353 с.
6. Кухар В. М., Титова Г. С. Наступність у формуванні геометричних уявлень. *Початкова школа*. 2013. №6. С. 40-42.
7. Онопрієнко О. В. Предметна математична компетентність як дидактична категорія. *Початкова школа*. 2010. № 10. С. 49.

Тетяна ОЛИНЕЦЬ,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;
Мирослава НЕІЛЬЧУК,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ JAZZ CHANTS

Цілі навчання іноземних мов залежать від низки факторів, зокрема, значною мірою від характеру чинного соціального замовлення. Вхідження України у європейську та світову спільноти, тісна співпраця із міжнародними організаціями призвели до того, що іноземні мови

сьогодні стали реальним засобом різних видів комунікації. Відтак, формування комунікативної компетентності – головна мета навчання іноземних мов, для реалізації якої вчителям необхідно опанувати ефективні методи навчання, спрямовані на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності.

Комунікативна методика навчання на сучасному етапі є найпоширенішою у навчанні іноземної мови, підкреслює важливість застосування автентичних матеріалів і видів діяльності задля досягнення учнями високого рівня комунікативної компетентності, який передбачає здатність послуговуватись мовою в комунікативних цілях у реальному житті. Однак, методи й засоби, які використовують на уроках іноземної мови, досить часто сконцентровані на інформативній функції мови, яка полягає у застосуванні мови лише на одному рівні. Це не забезпечує творчого застосування мови і самовираження [1].

Навчання іноземної мови у молодшому шкільному віці за допомогою використання різних видів мистецтв набуває нового змісту. Мистецтво здатне створювати ситуації успіху на уроках, з його допомогою навчальна інформація запам'ятовується краще. З цією метою пропонується використовувати матеріали jazz chants (римівок, покладених на музику), розроблених спеціально для дітей молодшого шкільного віку. Відомим є той факт, що jazz chants як вид музичного мистецтва сприяють розвиткові іншомовної вимови та знайомлять дітей з культурою та традиціями країни, мова якої вивчається.

Проблема використання пісенно-віршованого матеріалу на заняттях з англійської мови вже отримала певне висвітлення в роботах як зарубіжних [J. Budden, C. Lavery, A. Robinson, C. Venatles, A. Volz], так і вітчизняних науковців (Н. Баженова, М. Беспала, О. Василенко, О. Котенко, Ю. Платонова, З. Поленок, І. Сисоєнко, Л. Халецька та ін.).

Мета статті – представити jazz chants (джазові римівки) як ефективний засіб пісенно-віршованого жанру, спрямований на розвиток іншомовних комунікативних вмінь та навичок молодших школярів.

Пошук ефективних способів і прийомів навчання іноземної мови привертає пильну увагу багатьох вчених, методистів та вчителів у той час, коли саме особистість зростаючої людини знаходиться в центрі освітнього процесу. Одним із таких ефективних засобів навчання є використання віршованих матеріалів на уроках іноземної мови. Це питання заслуговує уваги на усіх етапах навчання, починаючи з початкового, закінчуючи старшою школою, адже любов до музики та співу мають бути закладені в молодшому віці і супроводжувати людину все життя.

Застосування віршованих форм на уроках іноземної мови забезпечує:

- контекстну подачу лексичних одиниць і мовленнєвих зразків;
- легке і ефективно запам'ятовування іншомовного матеріалу, а також можливість його швидкого повторення;
- інтенсифікує навчальний процес за рахунок хорової роботи;
- сприяє формуванню в учнів стійких слухо-вимовних навичок;
- розвиток почуття ритму, музичного і фонематичного слуху.

Що стосується етапів заняття, на яких може бути використаний пісенно-віршований матеріал, то вони різноманітні. У залежності від методичної задачі окремого етапу використовується:

- 1) для фонетичної зарядки на початковому етапі заняття;
- 2) на етапі введення, первинного закріплення, а також тренування дітей щодо лексичного і граматичного матеріалу;
- 3) на будь-якому етапі уроку як стимул для розвитку мовних навичок та вмінь;
- 4) як певного роду релаксація в середині або кінці заняття, коли дітям необхідна розрядка, котра знімає напругу та поновлює їх працездатність.

Залучення емоційної сфери учнів за рахунок автентичності іншомовних віршів сприяє створенню сприятливого психологічного клімату на уроці, зниженню стомлюваності і включенню механізмів мимовільного запам'ятовування, що загалом позитивно впливає на розкриття їхніх резервних можливостей.

Jazz chants – римований текст, який промовляється в певному темпі, з певним ритмом та під супровід джазових композицій і який є чимось середнім між піснею та віршем. За іншим визначенням – це ритмічне відображення короткої розмови в межах певної ситуації. Автором ідеї та творцем jazz chants, які здобули популярність, пройшовши випробування часом та практикою, є професорка Нью-Йоркського університету, викладачка лінгвістичного інституту в Гарварді, талановита американська композиторка, джазова співачка і педагогиня Кароліна Грехем [3, с. 152].

Усі джазові римівки сприяють розвитку навичок розмовного мовлення, а саме допомагають учням швидко та легко запам'ятовувати вирази повсякденного вжитку. Фактично, це зазубрювання, але веселе та захоплююче. Римівки, укладені з почуттям гумору, з любов'ю до мови. Тому працювати з ними надзвичайно приємно. Музичне оформлення створює творчу атмосферу, сприяє спілкуванню, підіймає

настрій. Використання jazz chants різноманітне: можна тренувати наголос в словах, ритм та інтонацію у реченнях, щоб допомогти учням говорити без акценту; поповнювати словниковий запас; тренувати граматичні структури; ознайомлювати з культурою, побутом, реаліями іншомовного середовища; вміти уважно стежити за презентованою інформацією.

Головною метою джазових римівок є формування, розвиток та удосконалення навичок правильної вимови, відпрацювання інтонаційних малюнків та ритмічності висловлювань. В учнів розвивається вміння розрізняти характерні звуки англійської мови, вміння розчленовувати фразу на окремі сегменти та розуміти фразу в цілому, чому сприяють їх наступні чітко виражені мовні параметри: ритм, інтонація та логічний наголос, без яких неможливо повністю передати зміст висловлювання в реальному житті. Для прикладу, джазова римівка «Where is Jack?» формує правильну вимову таких приголосних звуків як [w], [s], [z], [ð]:

Where's Jack?

Where's Jack?

He is not here.

Where did he go?

I don't know.

Where is Mary?

She is not here.

I don't know.

Where are Sue and Bobby?

They are not here.

Where did they go?

I don't know.

Where's Mr. Brown?

He's over there.

Where?

Over there.

Asleep in the chair [3, с. 152].

Джазові римівки «Do you know Mary?» можна використати під час вивчення лексики з теми «Family» на етапі введення (у супроводі відповідних малюнків і жестів) та на етапі закріплення нових слів, коли учні працюють послідовно спочатку з римівкою, а потім – виконуючи підстановчі завдання та складаючи діалоги.

Do you know Mary?

Do you know Mary?

Mary who?

Mary Mcdonald.

Of course, I do.

Do you know her little brother?

Yes, of course, I do.

I know her brother,

And her mother,

And her father too.

Do you know her elder sister?

Yes, of course, I do.

I know her elder sister Betty

And her younger sister Sue.

Do you know her aunt Esther?

Yes, of course, I do.

I know her uncles

And her cousins too [3, с. 154].

Чанти – це потужні життєві елементи мовлення за зразком. Наприклад, знаючи лише одну фразу «Zebra, zebra at the zoo», пам'ятаючи назви тварин, вивчені раніше, однину та множину іменників, можна легко описати всіх тварин у зоопарку на малюнках, запропонованих учителем, або ж, користуючись іграшковими тваринами, створити свій зоопарк, провести уявну екскурсію по ньому та ще й сказати, якого кольору звірі, порахувати, скільки тварин, висловити власне ставлення до них. Кожен чант можна пристосувати до найближчого оточення учня й успішно розвивати мовлення в конкретній життєвій ситуації [2].

Розглянемо одну з частин розділу «Places to go» (за підручником «Family and friends by Oxford University Press») із використанням чантів, спрямованого на розвиток іншомовних слухо-вимовних вмінь та навичок молодших школярів:

Topic: Places to go.

1. Listen, point and repeat.

Cow, clown, flower.

House, trousers, mouse

2. Listen and chant.

The clown's got flowers,

Red and blue.

He's wearing brown trousers,
But only one shoe.
He's sitting in his house,
He looks behind a wall.
He's scared of a mouse,
But it's only small.

3. Read the chant again. Circle the words with -ow and -ou.

4. Underline the odd one out.

1) cow / house / flower

2) flower / house / mouse

3) clown / cow / trousers

4) house / clown / trousers

5. Write the words in the correct box [4, с, 59].

brown / out / down / clown / shout / cloud / trousers / flower

ow

ou

<u>brown</u>	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

Отже, використання jazz chants у процесі навчання іноземної мови не тільки активізує слухо-вимовні вміння та навички, але й сприяє найбільш повному досягненню комплексної мети, яка передбачає формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Лядецька Л. В. Використання віршованих форм для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів. URL: [Liadetska-L.V.-Ang1-M19z-free.pdf](https://www.researchgate.net/publication/380111111) (дата звернення: 12.03.2024).

2. Маківчук Р. А. Використання рухів та музики на уроках англійської мови. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/6712-23830-1-PB%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/6712-23830-1-PB%20(2).pdf) (дата звернення: 10.03.2024).

3. Петровська Н. Використання джазових римівок (Jazz Chants) при навчанні англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. Луцьк, 2014. № 4. С. 151-157.

4. Thompson T., Simmons N. Family and friends. Oxford University Press. 2018. 136 p.

Оксана РОМАНОВА,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та психології
дошкільної і початкової освіти
Хмельницького обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО ПИСЬМОВО» ПОЧАТКОВОГО КУРСУ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Чи можливо це без достатньо сформованої навички письма? Чи могло б людство досягти вершин цивілізації сьогоднішнього дня, не володіючи письмом? Письмове спілкування є одним зі способів передачі інформації, думок, почуттів та ідей. Від листів до електронних повідомлень, письмо дозволяє нам взаємодіяти з іншими людьми, коли відстань не має значення. Письмові тексти є одним із основних засобів збереження історії, культури та науки. Вони дозволяють нам зберегти спадщину минулих поколінь, передати знання та ідеї. Від поезії до прози, від творення музики до сценаріїв фільмів, будь-який прогрес у всіх сферах людського буття – це набуття, збереження і відтворення інформації через писемне мовлення.

Формування навички письма залишається одним із основних завдань початкової ланки в системі освіти України. Це ключовий елемент розвитку мовної грамотності. Діти вивчають алфавіт, правила правопису, а також формують навички складання речень і текстів. Малюки вчаться виражати свої думки, ідеї та почуття в письмовій формі, що так важливо для формування комунікативної компетентності. Письмо сприяє розвитку когнітивних функцій – здатність розуміти, пізнавати, вивчати, усвідомлювати, сприймати і переробляти зовнішню інформацію, формулювати думку і структурувати інформацію в писемній формі. Письмо дає дітям можливість розкрити свій творчий потенціал, вони можуть створювати різноманітні оповідання, вірші, листи, історії тощо.

Письмо є досить складним видом мовленнєвої діяльності, адже за визначенням Л.Виготського, “писемне мовлення потребує для свого мінімального розвитку високого ступеня абстракції...” [4, с.237]. Воно складається з багатьох структурних компонентів, правил і вмінь, оволодіння якими – складний і довготривалий процес для учнів. Основні групи навичок (технічні, гігієнічні, графічні, орфографічні) формуються саме в початковій школі. Виконуючи це першочергове завдання, учитель ставить перед собою мету формування у кожного учня навички графічно і орфографічно правильного, а також швидкого письма. Цього можна досягти лише шляхом вироблення в учнів точних, сталих умінь і навичок.

Проблему формування навички письма на основі сприймання усного мовлення, просторових уявлень, розумових і сенсомоторних компонентів навчальної діяльності досліджували відомі психологи і фізіологи (Ш. Амонашвілі, Б. Ананьєв, Б. Баєв, М. Безруких, Р. Боскис, Л.Виготський, Є. Гур'янов, О. Запорожець, В. Зінченко, О. Корнєв, О. Леонтєв, Б. Ломов, О. Лурія, С. Рубінштейн, О. Скрипченко та ін.). Проблема формування графічних навичок в учнів початкових класів перебувала в центрі уваги українських (М. Вашуленко, І. Кирей, М. Пентилюк, К. Прищепа, О. Прищепа, Н. Скрипченко, О. Хорошковська та ін.), а також учителів-практиків (В. Ілюхіна, В. Лук'яненко, О. Потапова та ін.) [2].

Однією із ключових компетентностей Державного стандарту початкової освіти є вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [5]. Отже, відповідно до Державного стандарту початкової освіти, писемне мовлення лежить в основі становлення і розвитку особистості дитини. Найбільше уваги розвитку письма приділяємо на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-

творчих здібностей [5]. У меті мовно-літературної освітньої галузі згадується про важливе значення формування основних ключових компетентностей, про одну з них, де прямо вказується на обов'язковість розвитку писемного мовлення, ми уже згадували, а також розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності. Мовленнєва діяльність включає чотири види – аудіювання (слухання і розуміння) читання, говоріння і письмо. Письмо – вид мовленнєвої діяльності, що полягає в кодуванні інформації за допомогою графічних засобів мови. Говоріння й письмо є продуктивними видами мовленнєвої діяльності (мовець творить мовленнєвий продукт).

Простежимо загальну динаміку розвитку дитини у напрямку формування навички письма, відповідно до сучасних вимог. За основу візьмемо Типову освітню програму О.Я Саченко. У початковому курсі мовно-літературної освіти виділено такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища». Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» спрямована на формування в молодших школярів повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності [8].

У першому класі реалізація змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі здійснюється через викладання інтегрованого курсу «Українська мова. Навчання грамоти». Звернемо увагу на зміст навчання та очікувані результати змістової лінії «Взаємодіємо письмово». Активно формується і розвивається навичка письма. Здобувач освіти називає і розбірливо пише всі рукописні малі й великі літери українського алфавіту, дотримуючись графічних, технічних, гігієнічних вимог, розрізняє друковане і рукописне письмо, списує слова і речення з друкованого і рукописного текстів. Малюки починають створювати власні письмові висловлювання: здобувач освіти пише під диктування слова, речення з 3-4 слів, добирає й записує назву малюнка, заголовки до тексту (з допомогою вчителя), дотримується культури оформлення письмових робіт. А також перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма (графічні, орфографічні, пунктуаційні) самостійно чи з допомогою вчителя [8].

Дослідники зазначають: щоб у дитини сформувалася графічна навичка, у неї мають утворитися потрібні умовні рефлекси, асоціації між тим, що вона чує, уявляє, говорить, і тим, що відтворює (звук, складом, словом). А щоб написати одне тільки слово, дитина повинна виконати цілий ряд операцій: проаналізувати звуковий склад слова,

встановити послідовність звуків у слові, уточнити звукофонему, відокремити їх від близьких за звучанням, диференціювати збіг приголосних, швидко перекодувати фонему в графему [1]. Якість написання літер багато в чому залежить від того, як дитина орієнтується в завданні, наскільки вона вміє аналізувати форму літери на зразку, знаходити в зошиті ті місця, де лінія літери різко змінює свій напрямок.

У добукварний період здійснюється робота, яка має підготовчий характер. Зокрема, у першокласників формується уявлення про номінативну функцію слова (кожне слово щось називає), про те, що слова відповідають на певні питання. На практичному рівні здійснюється ознайомлення з реченням, розділових знаків у кінці речення, графічним зображенням речень. Розвивається фонематичний слух, формуються уявлення про склад і наголос у слові, мовні звуки, уміння поділяти слова на склади, визначати наголошений склад, виділяти звуки в слові, розрізняти голосні і приголосні, тверді і м'які звуки, будувати звукові схеми слів. Школярі активно готуються до формування навички письма: зміцнення м'язів кисті руки (штрихування, обведення контурів малюнків, малювання), ознайомлення із сіткою зошита в косу лінію, письмо елементів букв.

Букварний період є основним для формування основних навичок читання і письма. Учні засвоюють графічне зображення рукописних літер, способи поєднання букв між собою (верхнє, середнє і нижнє з'єднання), вправляються у написанні складів, слів і речень з вивченими літерами.

Серед першокласників дуже часто зустрічаються шульги (ліворукі діти). Перевчати таку дитину не можна. Для неї слід створити особливі умови: світло — праворуч, підручники і зошити лежать ліворуч, не примушувати до нахилу літер, зошит повинен лежати так, щоб верхній куток був піднятий — це дає можливість бачити слова та підтримувати правильну поставу.

У 2-4 класах реалізація змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі здійснюється через викладання навчальних предметів «Українська мова», «Читання» або інтегрований курс цих навчальних предметів «Українська мова».

У другому класі продовжується формування і розвиток навички письма. Здобувач освіти пише розбірливо, охайно з однаковим нахилом букв, дотримується свідомо гігієнічних правил письма. Також дотримується культури оформлення письмових робіт: розташовує самостійно заголовки у рядку, дотримується поля, правого і лівого краю сторінки, абзаців, робить акуратні виправлення, розташовує слова й віршові строфи в колонку, записує слова в таблицю. Створення власних

письмових висловлень у другому класі – це такі очікувані результати: учень обмінюється елементарними письмовими повідомленнями (записка, лист, вітальна листівка та ін.), обирає для написання повідомлення відповідне оформлення (шрифт, розмір, колір тощо), відновлює деформований текст з 3-4 речень, створює і записує коротке зв'язне висловлення на добре відому та цікаву тему. Обов'язковою є перевірка й редагування текстів. Здобувач освіти перевіряє (з допомогою вчителя), чи грамотно написаний власний текст, виправляє орфографічні й пунктуаційні помилки на вивчені правила (самостійно і з допомогою вчителя), удосконалює текст із часто повторюваними словами шляхом заміни їх синонімами та займенниками (без уживання термінів) [8]. Як бачимо, вимоги до другокласників в реалізації змістової лінії «Взаємодіємо письмово» значно змінилися.

Третій клас є особливим і дуже важливим щодо змісту й організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках української мови. Відбувається активне становлення графічної навички, бо учні починають писати в зошиті в одну лінію, набувають умінь скоропису, що є необхідним для виконання ними об'єктивно більшої кількості письмових вправ.

Розглянемо очікувані результати реалізації змістової лінії «Взаємодіємо письмово» для третьокласників. Зміст навчання включає: розвиток навички письма (слова «формування» уже нема), дотримання графічних, гігієнічних і технічних правил письма, формування навички письма в графічній сітці в одну лінію, розвиток швидкості письма: безвідривне поєднання елементів букв и, л, п; н, р, ф та 3-4 літери між собою типу дим, мили, ориз, трив без викривлення графем. Очікувані результати: здобувач освіти дотримується загальних правил письма, дотримується пропорційної висоти, ширини, нахилу великих і малих букв та пунктуаційних знаків у зошиті в одну лінійку, нарощує швидкість письма, безвідривно поєднуючи елементи букв та букви між собою, прискорює письмо в міру своїх психофізіологічних можливостей, не спотворюючи форми букв та їх поєднань. Вимагається дотримання культури оформлення письмових робіт: учень пише розбірливо, оформлює охайно письмову роботу в зошиті в одну лінію, дотримується абзаців, полів зошита, записує слова в колонку, обирає для оформлення повідомлення відповідний шрифт, розмір і колір букв тощо. У третьому класі школярі активно працюють над побудовою зв'язних текстів (розповідь, опис, міркування), над вмінням письмово передавати текст розповідного змісту, висловлення власного ставлення до змісту написаного, використання виражальних засобів мови. Очікувані результати відповідно до даного напрямку змісту

навчання: здобувач освіти створює письмове висловлення (розповідь, опис) на добре відому й цікаву тему, на основі вражень від прочитаного твору, переглянутого фільму, ситуації з життя, висловлює своє ставлення до того, про що пише, складає і записує художні і науково-популярні описи за поданим зразком, використовуючи інформацію з різних джерел, будує текст-міркування за зразком та поданим початком, письмово переказує текст розповідного змісту, використовує у власних текстах виражальні засоби мови, оформлює власне висловлення так, щоб воно було грамотним (у межах вивченого) і зрозумілим. І, звичайно, перевірка та редагування текстів, обговорення письмових робіт. Дитина знаходить і акуратно виправляє у власному тексті помилки (графічні, орфографічні, граматичні, лексичні і стилістичні), орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем, обговорює письмові роботи (власні й однокласників) у парі, невеликій групі, визначає позитивні характеристики [8].

Як бачимо, вимоги до третьокласників в реалізації змістової лінії «Взаємодіємо письмово» не можна порівняти з вимогами 1-2 класів. Навичка письма сформована, почався період активного її вдосконалення.

Заключним етапом у формуванні графічних навичок письма є четвертий клас. Письмо набуває ознак скоропису, воно вже має бути автоматизованим, вся увага спрямовується тепер на зміст написаного. Проаналізуємо програму. Продовжується удосконалення навички письма, тепер уже самоконтроль за виконанням графічних, технічних, гігієнічних правил письма, розвиток швидкості письма: безвідривне поєднання елементів букв х, ж, ю та 4-6 букв типу день, злива, очерет, спрощення окремих форм букв та їх поєднань. Очікувані результати даного напрямку змісту навчання: здобувач освіти самостійно контролює виконання загальних правил письма, нарощує швидкість письма, безвідривно поєднуючи елементи букв та букви між собою, зберігаючи розбірливість, спрощує окремі форми букв, їх поєднання, зберігаючи розбірливість читання написаного, пише в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел. Залишаються окремі вимоги до дотримання культури оформлення письмових робіт: учень пише розбірливо, робить охайні виправлення, дотримується абзаців, полів зошита, записує слова в колонку, заповнює таблицю. Вимоги ті, що були у третьому класі.

Далі зміст навчання включає побудову зв'язних текстів різних типів (розповідь, опис, міркування), написання різних видів переказів тексту (докладного, вибіркового), використання виражальних засобів мови, записування власної думки про предмет висловлення. Очікувані

результати: здобувач освіти складає самостійне письмове висловлення (розповідь, опис, міркування) на добре знайомі й цікаві теми, пише переказ (докладний, вибірковий) тексту розповідного змісту з елементами опису або міркування, використовує у власних висловленнях виражальні засоби мови, висловлює своє ставлення до того, про що пише, записує власні висловлення грамотно (у межах вивченого) і зрозуміло. Що стосується перевірки та редагування текстів, то в четвертому класі здобувач освіти бере участь в обговоренні письмових робіт у парах, групах, відзначає позитивні сторони, висловлює поради щодо можливого удосконалення тексту, спираючись на пам'ятку, удосконалює письмовий текст[8].

Отже, ми простежили динаміку розвитку дитини у реалізації змістової лінії «Взаємодіємо письмово». Починаючи з першокласників, де тільки починає формуватися навичка письма. Діти почали розрізняти друковані і рукописні літери, писати літери із дотриманням правильної форми, висоти, ширини; розташовувати слова і речення в основному рядку; списувати склади, слова, речення з рукописного і друкованого текстів; писати під диктування склади, слова, речення (де звучання не розходиться з написанням); називати і вживати на письмі пунктуаційні знаки: крапку, кому, тире, знаки оклику і питання. Закінчуючи четвертокласниками, де навичка письма давно сформована, здійснюється активна робота щодо її удосконалення. Здобувач освіти самостійно складає письмове висловлення (розповідь, опис, міркування) на добре знайомі й цікаві теми, пише перекази, використовує у власних висловленнях виражальні засоби мови, висловлює своє ставлення до того, про що пише.

Досягнення учнями розбірливого, в міру швидкого і грамотного письма на кінець четвертого класу є запорукою необхідного рівня розвитку комунікативної компетентності в основній школі.

Список використаних джерел

1. Боднар Н.М. Навчання письма як педагогічна проблема: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності на основі змісту освіти і сучасних педагогічних технологій", (Дрогобич, 20-21 жовтня 2004 р.) / М-во освіти і науки України, Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. І.Франка / гол. ред. Д.Луцик. Дрогобич, 2004. С.112-115.

2. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. Київ : Освіта, 2006. 268 с.

3. Державний стандарт початкової загальної освіти (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

4. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією Вашуленка М. С. Київ : Літера ЛТД, 2010. 366 с.

5. Пономарьова К. І. Особливості розвитку мовлення учнів у початковій школі. Уроки розвитку мовлення в 1-4 класах: Наук.-метод. посібник. Київ : Генеза, 2010. 140 с.

6. Типові освітні програми для учнів 1-4 класів (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>

Тетяна СУРЖУК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти

Рівненського державного
гуманітарного університету;

Людмила БІСОВЕЦЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти

Рівненського державного
гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У грудні 2023 року Міністерство освіти і науки України оприлюднило результати міжнародного дослідження якості освіти PISA (Programme for International Student Assessment – Програма міжнародного оцінювання учнів) [4]. 2022 року Україна вдруге взяла участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA. Попри труднощі, спричинені повномасштабним вторгненням, удалося зібрати ресурси й організувати дослідження у 18-ти з 27-ми регіонів нашої країни. Україна приєдналася до PISA у 2018 році, тож зараз маємо дані, з якими можна порівняти попередні результати. Для порівняння з Україною обрано референтні країни: Естонію, Польщу, Словацьку Республіку, Болгарію, Молдову й Грузію. Ці країни взято з огляду на подібність з Україною їхнього соціально-економічного стану або з огляду на культурну чи історичну спорідненість.

Загалом Україна показала вищі результати з усіх трьох галузей, ніж Болгарія, Молдова і Грузія. Водночас результати Естонії, Польщі та Словацької Республіки є вищими. У середньому, за підсумками PISA-2022, у всіх країнах, зокрема й країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), спостерігалось безпрецедентне падіння успішності в усіх предметних галузях дослідження. Причиною цього може бути тривале дистанційне навчання під час пандемії. В Україні додалася повномасштабна війна.

Тест охоплює три основні предметні галузі: читання, математику й природничо-наукові дисципліни. Під час кожного дослідження обирають ту, яка опиниться в центрі уваги. Якщо у 2018 році фокус був на читанні, то у 2022-му – на математиці. Коли ми говоримо про оцінку знань, то в контексті PISA маємо на увазі не просте їх відтворення. Йдеться насамперед про вміння 15-річних підлітків застосовувати знання з тієї чи іншої галузі в ситуаціях, наближених до реального життя. Приміром, результати оцінки рівня читацької грамотності відображатимуть не просто вміння учня читати, а його глибшу роботу з текстом – здатність аналізувати інформацію, виокремлювати потрібне, адекватно інтерпретувати, аргументувати свої думки.

При цьому рівень грамотності оцінюють за шістьма рівнями, де 1-й – найнижчий, а 6-й – найвищий. Базовим рівнем сформованості грамотності з того чи іншого предмета є 2-й. Це означає, що на цьому рівні учні виконують завдання, які передбачають принаймні мінімальну підготовку й спроможність мислити самостійно.

Якщо порівняти результати останнього тестування з показниками 2018 року, то маємо просідання з усіх трьох предметів, але найбільше – з читання. У читанні українські учні показали результат на 38 балів нижчий, якщо порівняти з дослідженням 2018 року. 59% учнів досягли базового рівня в читанні, 29% – рівня 3 і вищих. У середньому українські учні відстають у читанні від учнів країн ОЕСР приблизно на два з половиною роки навчання за стандартами PISA. Загалом найбільше падіння результатів у циклі PISA-2022 – саме в галузі читання. І цей феномен потребує додаткового вивчення, зважаючи на складні обставини, у яких наше учнівство змушене навчатися впродовж останніх років.

Читацьку грамотність у PISA визначають як здатність учнівства розуміти, використовувати, оцінювати й осмислювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати знання й читацький потенціал, а також готовність брати активну участь у житті суспільства.

Тестування із читання передбачає перевірку таких когнітивних умінь, як встановлення причинно-наслідкових зв'язків на основі одного

чи кількох письмових джерел, уміння виокремлювати головне, розрізняти інформацію з різних типів текстів (художні, медіатексти, інструкції, графіки тощо) тощо.

Освітні втрати українського учнівства в цій галузі можна оцінити майже двома роками навчання. Як зазначає О. Струк [5], складно напевне відповісти на питання, чому найбільше постраждали саме читацькі компетенції. У будь-якому разі це сукупність факторів. І одним з пояснень може бути, зокрема, вплив довготривалого стресу – відповідно нездатність концентруватися на великих текстах, утримувати в пам'яті те, що потім потрібно аналізувати.

Читання, як зазначає Т. Яценко [7], є найважливішим способом засвоєння базової інформації, специфічною формою комунікативно-пізнавальної діяльності особистості, одним із основних чинників її саморозвитку, тому ефективність читання визначається рівнем сформованості читацької компетентності як пріоритетного компонента загальноосвітньої підготовки школярів.

Поняття «читацька компетентність» поєднує такі характеристики читацької діяльності особистості: технічну (сформованість навички читання); когнітивну (пізнавальна діяльність учнів, сприймання та інтерпретація текстів); комунікативну (діалогічна взаємодія: автор – текст, автор – читач, читач – текст); ціннісну (оцінні судження, ставлення до прочитаного).

Оволодінням учнями початкових класів читацькою компетентністю передбачається застосування ними читання як універсального інструменту функціональної грамотності. Це означає, що діти під час читання [6, с. 115] мають виявляти вміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Метою виконання завдань [6, с. 114] на оволодіння учнями початкових класів читацькою компетентністю є: виховання стійкої мотивації до читання; розвиток уміння вдумливого читання; збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів; розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури; формування умінь опрацьовувати твори різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти). Відповідно до цього доцільно застосовувати цікаві й ефективні форми навчання, способи багаторазового перечитування текстів, завдання для самостійних спостережень, аналізу, узагальнення.

Наведемо приклад опрацювання авторської казки [1, с. 81–85] «Фарбований лис» за Іваном Франком.

Завдання до читання твору. Учні читають речення і розмірковують.

– *Жив собі в однім лісі Лис Микита, хитрий-прехитрий.*

Міркуємо: лис – звичайна тварина, живе в лісі, хитрий, полює на курей. Його образ утілений у казках, байках, художніх творах. Хитрий, як лис – фразеологізм.

– Як ви гадаєте, про що будемо читати в творі?

– Це казка, розповідь, байка чи вірш? Чому?

Завдання під час читання. Читання авторської казки за Іваном Франком «Фарбований лис» – читання частинами, за особами, з передбаченням. Учні читають з одночасним тлумаченням невідомих слів. Про пригоди прехитрого хвалькуватого Лиса, його нечесне життя і наслідки обману.

Головна думка. Живи чесно, по правді, не використовуй брехню заради легкого життя.

Проблема. Обман завжди буде розкритий, на нечесного чекає покарання.

Персонажі. Лис Микита, він же Остромисл; Вовчик-Братик.

Завдання після читання [3, с. 142–143]. Переказ казки за лінією часу.

Зачин → Зав'язка → Розвиток дії → Кульмінація → Розв'язка → Кінцівка

Як жив хитрий-прехитрий лис

Страшенно голодний Лис обіцяв поцупити в місті на базарі курку. Він пішов у місто, його переслідували собаки, і він сховався в бочці з фарбою. На ранок Лис побачив чудесне перетворення. І тут йому спало на думку скористатися цією ситуацією (тому й Остромисл).

Лис Микита – цар звірів. Він рік обдурював лісових мешканців. Та «царювання» Лиса тривало недовго. Його було викрито, тому брехун загинув.

Мораль. Коли якийсь пройдисвіт отуманить вас, обдере, оббреше, але ви дізнаєтеся про це завдяки мудрості, то можете сказати: «Я на цьому пізнався, як на фарбованому лисі».

Аналіз. Чому Лис називався Остромислом? Як звірі упізнали Лиса? Чому тварини довірили царювання незнайомій тварині (фарбований лис), а знайомого (звичайний рудий лис) звичайного лиса роздерли (адже лис Микита був добрим царем, справедливим і м'якосердим)? (Звірі повірили, що він святий, адже посланий Святим Миколаєм. Вони повірили його гаслам: «Суди по правді, не допускай кривдити моїх звірів».)

Розповідаємо про Лиса відповідями на такі запитання (користуємося текстом казки): Який має вигляд? Що робить? Про що думає? Чому? Яке моє ставлення до Лиса? (*Лис мені подобається тим, що він думає, як вижити. Але його спосіб виживання я засуджую. Не можна обманом завоювати довіру. Неправда викриється, а хитрощами собі царства не побудуєш.*)

Творча робота. Про що думав / думала, читаючи казку? (*Звірі здогадаються, що цар несправжній.*)

Чим схожі й чим різняться казки «Пан Коцький» і «Фарбований лис»? (*Головні герої – не звичайні звірі. Їх бояться. Лис Микита обдурює звірів, змінивши колір, і стає царем. Його бояться і слухають.*

Лисиця розповідає про Пана Коцького неправду, щоб його боялися.)

Як події в казці можуть бути пов'язані з подіями з життя? (*Люди часто використовують «фарбованого лиса», щоб досягти особистої мети, говорячи неправду та обираючи шлях обману. Та обман буде розкритий.*)

Рефлексійний аналіз. Чого вчить казка «Фарбований лис»? – А що б ви вчинили, якби з вами трапилася така ситуація? – Чи шкода вам Лиса? Чому?

Домашнє завдання. Переглянути мультфільм українською мовою «Фарбований лис».

Для підготовки до ефективної роботи над змістом твору використовуються такі види роботи: вступна бесіда, розповідь викладача про події чи явища, зображені в літературному творі; пробудження інтересу до творчості письменника через виставку книжок; словникова робота, уточнення лексичного значення застарілих чи рідковживаних слів; передтекстові, притекстові та післятекстові завдання; перегляд відеоматеріалів, презентацій.

Список використаних джерел

1. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти Ч. 1. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.

2. Бондаренко Н. «Читання як життєва стратегія»: реалізація державної політики книгочитання-2032 у підручкотворенні. *Проблеми сучасного підручника*. 2023. № 30. С. 19–31. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-19-31> (дата звернення 01.03.2024)

3. Олійник С. П. Українська мова та читання. 4 клас. Частина 1. Харків : Вид. група «Основа», 2022. 206 с.

4. Результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-uakosti-osviti-pisa-2022> (дата звернення 01.03.2024)

5. Струк О. PISA-2022. Найнижчі результати українські учні показали в читанні, найвищі – в природничо-наукових дисциплінах. *Дорослий погляд на світ. LB.ua.* URL: https://lb.ua/society/2023/12/05/587551_pisa2022_naynizhchi_rezultati.html (дата звернення 01.03.2024)

6. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

7. Яценко Т.О. Читацька компетентність учнів як ключове поняття сучасної шкільної освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718491/1/1/Читацька_компетентність_як_ключове_поняття.pdf (дата звернення 02.03.2024)

Наталія ТРЕТЯК,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Катерина ВІРСТА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток сучасного суспільства, динамічні зміни у всіх сферах людської життєдіяльності зумовлюють зростаючу потребу у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, здатної до нестандартних, часто несподіваних та оригінальних рішень. Відповідно до Концепції Нової української школи (від 27 жовтня 2016 р.) встановлено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, відповідно до вікових, індивідуальних, психофізіологічних особливостей і потреб,

формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Тому актуальною проблемою в теорії та практиці сучасної початкової школи є проблема формування та розвитку творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку.

До різноманіття інноваційних технологій можна віднести інтерактивні технології, які передбачають взаємодію всіх учасників освітнього процесу, що здійснюється за допомогою методів, які активізують педагогічне спілкування, як рівноактивну між суб'єкту взаємодію. Інтерактивні технології допомагають інтенсифікувати самостійну творчо-пошукову роботу, яка сприяє розвитку творчих умінь в учнів та пізнавальної діяльності. Проблема розвитку творчої особистості висвітлена в дослідженнях Г. Костюка, О. Кульчицької, В. Рибалки, С. Сисоєвої та інших. Серед науковців, які наголошували на сензитивності молодшого шкільного віку до творчості, варто відзначити О. Духновича, Я. Коменського, С. Русову, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших. І. Бех довів, що молодший шкільний вік є періодом становлення креативності. Т. Дука, О. Рябошапка свої наукові напрацювання присвятили вивченню особливостей творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

Питання формування вмінь вивчали Ю. Бабанський, Т. Довга, В. Максименко, С. Сисоєва, які зосередили свою увагу на формуванні інформаційно-технологічних, загальнонавчальних, творчих умінь. Психолого-педагогічні особливості засвоєння знань, формування вмінь і навичок висвітлені в наукових розвідках Є. Мілеряна, С. Рубінштейна та інших. Важливими для нашого дослідження є праці Я. Кодлюк, в яких порушується питання суб'єктності молодшого школяра в навчальній діяльності, розглядаються особливості формування загальнонавчальних умінь і навичок в учнів молодшого шкільного віку, висвітлюються якісні характеристики сучасної початкової освіти: особистісна орієнтованість, варіативність, компетентісна спрямованість, розвивальність, ціннісна орієнтованість.

Н. Ільїна зауважує, що в початковій школі найбільш ефективно формуються вміння працювати нестандартно, завдяки розвитку інтелекту. Акцентуємо увагу на виокремлених науковцем особливостях у виявах творчого начала в молодшому шкільному віці:

- дослідницька схильність – допитливість, прагнення до нових вражень, бажання експериментувати в усіх сферах життєдіяльності;
- суб'єктивна новизна творчого продукту – пропонування

дитиною відомого рішення, до якого вона прийшла самостійно, що є творчим процесом, який ґрунтується на самостійному мисленні учня;

- суперечливість уяви – з одного боку – стрімкий, потужний розвиток уяви, фантазії в означеному віці, який виявляється переважно в іграх, розповідях, розмовах, з іншого – розвиток відтворювальної уяви, яка допомагає зрозуміти та засвоїти матеріал;

- мислення художнього сюжетного типу – об'єднання предметів, персонажів, які зображують учні молодшого шкільного віку, в один сюжет, ситуацію [2, с. 130-131].

Погоджуємося із О. Савченко, яка наголошує на тому, що саме в молодших школярів, під впливом навчальної діяльності, розвивається теоретичне мислення, відбувається оволодіння такими розумовими операціями, як аналіз, порівняння, узагальнення об'єктів та властивостей. Навчальна діяльність, яка є провідною на даному віковому періоді, сприяє розвитку довільності психічних процесів, плануванню, самоконтролю і самооцінці власних дій, що є важливим для формування творчих умінь [6, с. 24].

Ю. Бондар розрізняє поняття «творчість» і «креативність». Основними відмінними ознаками дослідниця називає такі:

- творчість може виявлятися лише в одному конкретному виді діяльності, до якої в людини є певні здібності, наприклад, у художній, науковій, а креативність виявляється, як особистісна якість людини, у всіх видах діяльності;

- творчий процес ґрунтується на несвідомій і підсвідомій діяльності психіки, в результаті чого в людини виникає осяяння, інсайт, а креативність поєднує свідомість і підсвідомість у надсвідомість;

- перебіг творчого процесу здійснюється в трьох основних фазах: підготовчій (формулювання проблеми), пошуковій, виконавській (отримання нового продукту), до яких у людей різному проявляються здібності. Креативність проявляється одночасно в трьох фазах: постановка проблеми, пошук шляхів вирішення, втілення в продукті [1, с. 13].

Вчена також виокремлює наступні етапи у формуванні творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку з використанням інтерактивних технологій:

- *створення позитивної мотивації до виконання творчих дій* (виконання вступних вправ: мотиваційних, пізнавальних; використання інтерактивних технологій оригінальних, нестандартних ідей: «Коло ідей», «Мікрофон», «Незакінчене речення»);

- *окреслення мети виконання дій* (використання

інтерактивних технологій проблемного бачення: «Мозковий штурм», «Вирішення проблем»);

- *пояснення вчителем способу виконання (алгоритму, плану, інструкції) дії* (використання інтерактивних технологій мисленнєвої діяльності: «Аналіз ситуації», «Дискусія»);

- *засвоєння учнями знань про способи виконання дії* (виконання молодшими школярами пояснювальних, демонстраційних вправ; використання інтерактивних технологій мисленнєвої діяльності: «Аналіз ситуації», «Дискусія», «Синтез думок»);

- *виконання учнями нового вміння, на основі засвоєної теорії, з поясненням і коментуванням кожної дії* (виконання учнями пробних вправ: пояснювальних і коментованих; використання інтерактивних технологій оригінальних, нестандартних ідей: «Мікрофон», «Незакінчене речення»);

- *закріплення та відпрацювання простого вміння* (виконання учнями тренувальних вправ – за зразком, закріплюючих вправ – репродуктивних; використання інтерактивних технологій для розвитку уяви та фантазії:

  - «Драматизація», «Рольова гра», «Програвання сценки»);

- *комплексне застосування учнями сформованих простих умінь, навичок задля формування складного творчого вміння* (виконання реконструктивних – варіативних та творчих – нестандартних вправ; використання інтерактивних технологій створення продуктів творчої діяльності: робота в парах, робота в малих групах, «Спільний проєкт») [2, с. 44].

На думку В. Масич, розвиток творчих умінь відбувається під час навчання, на основі застосування в навчальній діяльності наявних знань та вмінь. Визначним для розвитку творчих умінь є єдність логічного, теоретичного та чуттєвого пізнання, репродуктивне та асоціативне мислення. Завдяки чуттєвому пізнанню на рівні відчуттів, сприймань і уявлень відбувається відображення навколишньої дійсності. Науковець приходить до висновку, що творчі вміння будуть розвиватися за рахунок засвоєного теоретичного та практичного матеріалу. Тому вчителю важливо формувати в молодших школярів вміння самостійно здобувати та розширювати знання. Учень має навчитися бачити проблему, шукати шляхи її вирішення. Розвиває творчі вміння діяльність, пов'язана з виконанням навчальних завдань, які передбачають аналіз інформації, створення алгоритму для опрацювання поданої інформації тощо [4, с. 181-182].

Творчі здібності, як стверджує В. Рибалка, є індивідуально-психологічними якостями особистості та виступають внутрішньою

передумовою для успішного здійснення творчої діяльності. Психолог наголошує, що вони не зводяться лише до знань, умінь і навичок, хоча й визначають швидкість, продуктивність, оригінальність, особистісну й суспільну значущість результату творчої діяльності [5, с. 346]. М. Лук'яничук розуміє під творчими здібностями комплекс індивідуальних властивостей та якостей особистості, які забезпечують її готовність до розумової активності та створення оригінального нового у визначеній діяльності. Характерними ознаками творчих здібностей дослідниця визначає: самостійність, ініціативність, асоціативність, внутрішню мотивацію до творчості, творче мислення, багату фантазію, подолання інерції мислення [3, с. 28].

Цікавою є думка М. Шутя, який розробив класифікацію творчих умінь молодших школярів з огляду на процесуальний зміст творчого акту, складовими якого є процес організації творчої діяльності (постановка мети, прогнозування щодо кінцевого продукту, спрямування на досягнення результату), практична діяльність (реалізація і втілення запланованого), оцінно-рефлексивні дії. Усі творчі вміння науковець поділяє на три види: установчо-результативні, процесуально-технологічні, оцінно-рефлексивні.

До настановно-результативних належать такі творчі вміння: ставити мету і планувати задум; визначати деталі творчого продукту, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; генерувати нестандартні ідеї, знаходити різні способи, засоби, необхідні для втілення творчого задуму; тримати у свідомості створену модель кінцевого результату; бути цілеспрямованим та наполегливим у досягненні мети.

У складі процесуально-технологічних науковець визначає такі вміння: розробляти і складати план поетапних дій для реалізації творчого задуму, передбачити результати запланованих дій; спрямовувати думку до реалізації дій; розуміти власні дії, процеси; бути вправним та адаптованим до дій; виявляти самостійність у досягненні мети; отримувати задоволення від творчого процесу; доводити справу до логічного завершення.

Серед оцінно-рефлексивних творчих умінь важливими є: здійснювати проміжні контрольні-корекційні дії; об'єктивно оцінювати власний кінцевий продукт творчої діяльності; здійснювати рефлексію; переглядати і шукати інші способи та засоби досягнення мети; художньо-естетично вдосконалювати отриманий творчий продукт; ставити нову мету для самостійної творчості [7, с. 8-9].

Компоненти, критерії та показники сформованості творчих умінь у молодших школярів

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційний	Мотиваційно-ціннісний	- внутрішня потреба займатися творчістю; - наявність інтересу до творчості; - прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності
Когнітивний	Пізнавально-понятійний	- системність, повнота і ґрунтовність знань з певного виду мистецтва; - необхідність поповнювати знання з певного виду мистецтва; - знання алгоритму творчих дій
Процесуальний	Творчо-діяльнісний	- оволодіння різними видами творчої діяльності; - наявність умінь діяти в нестандартних ситуаціях; - наявність уміння співпрацювати та взаємодіяти в колективі в процесі творчої діяльності
Результативний	Результативно-рефлексивний	- здатність до самоаналізу та рефлексії; - самооцінка творчої діяльності; - наявність творчого потенціалу

Отже, враховуючи зазначене вище, вчитель має таким чином організувати освітній процес, щоб забезпечити тісний взаємозв'язок теорії з практикою. Від творчості вчителя до організації навчальної діяльності, рівня його професійної компетентності, залежить ступінь оволодіння молодшими школярами творчими вміннями.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій : дис. ... наук. ступеня д-ра філософії : 01 : 013 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2022. 542 с.
2. Ільїна Н. М. Психологія творчості та обдарованості : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2018. 227 с.
3. Лук'янчук М. В. Підготовка майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі

навчання грамоти : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Луцьк, 2019. 295 с.

4. Масич В. В. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих умінь майбутніх педагогів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 45(98). 2015. 179-186.

5. Рибалка В. В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості : термінологічний словник. Київ, Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 424 с.

6. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

7. Шуть М. М. (2010). Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання»; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2010. 22 с.

Юлія ТРОХІНА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Ольга КОВАЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ІНТЕГРАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР НУШ

Соціально-емоційне навчання набуває особливої важливості в сучасній освіті, особливо в контексті Нової української школи. Розвиток соціальних та емоційних навичок учнів має величезне значення для здобуття не лише академічних знань, а й сприяє гармонійному розвитку особистості, розвитку критичного мислення та вирішення проблем, підготовці до опанування майбутньої кар'єри та життя.

Поглиблюючи розуміння важливості соціально-емоційного навчання, освітяни та дослідники виявляють його унікальні можливості, що сприяють гармонійному розвитку учнів. У цьому контексті, дослідження і впровадження методик, спрямованих на розвиток соціально-емоційних компетенцій, стають необхідністю, щоб підготувати молоде покоління до викликів сучасності та надати їм інструменти для успішного функціонування в різних сферах життя.

Питання, які стосуються соціально-емоційного навчання були досліджені багатьма науковцями. Серед них: Гнатюк Т., Марчишин Г., Гоулман Д., Розенберг М., Ферріс М., Елькін О. Одна із засновниць та дослідниць соціально-емоційного навчання Брендан Озава де Сільва провела аналіз впровадження цієї складової навчання та зазначила, що СЕН допомагає знизити антисоціальну поведінку на 10% відповідно, просоціальна поведінка збільшилася на стільки ж, академічні знання учнів збільшилися на 11%, що дає можливість позитивно оцінити впровадження СЕН в освітній процес [4].

Відповідно до «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» одним із завдань реформування шкільної освіти визначено серед результатів навчання соціальну і громадянську компетентності, уміння навчатися впродовж життя, наскрізні вміння, які можуть бути сформовані саме завдяки соціально-емоційному навчанню [1]. Тому, для здобуття необхідних компетентностей необхідно інтегрувати соціально-емоційне навчання в освітній процес НУШ.

Необхідність інтеграції соціально-емоційного навчання проявляється в тому, що сучасне суспільство вимагає від особистості не лише знань, але й вміння успішно взаємодіяти з іншими, ефективно вирішувати конфлікти та пристосовуватися до різноманітних ситуацій. Розвиток соціальних та емоційних навичок допомагає учням легше адаптуватися до змін, викликаних швидким темпом життя, технологічними інноваціями та соціокультурними трансформаціями. В освітньому середовищі важливо створити позитивну атмосферу, де учні навчаються співпрацювати, розуміти один одного та розвивати емпатію. Соціально-емоційне навчання сприяє формуванню стійкого психологічного стану, допомагає управляти стресом та підтримує психічне здоров'я. Розвиток соціально-емоційних навичок сприяє формуванню в учнів відповідальності, толерантності та поваги до інших. Таким чином, інтеграція соціально-емоційного навчання в НУШ є ключовою для підготовки учнів до успішного життя у сучасному суспільстві.

Сьогодні в умовах нових викликів в освіті у період тривалої військової агресії РФ проти України і післявоєнної відбудови, а також у зв'язку із суттєвими змінами очікувань від результатів загальної середньої освіти, зумовлених реалізацією підходів, що закладені реформою НУШ, гостро актуальним стає упровадження в систему освіти України СЕН, як і його «старшої» версії – соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН, SEE Learning), яку Гоулмен Д., схарактеризував як СЕН 2.0, задаючи вектор цьому критично важливому в контексті розвитку м'яких навичок учнівства освітньому підходу [5].

В свою чергу, Гнатюк Т. вважає, що соціально-емоційне й етичне навчання побудовано на трьох вимірах, які відповідають типам знань і компетенцій, які прагнуть передати здобувачам: усвідомленість, співпереживання, залученість. Кожен із цих вимірів можна розглядати на трьох рівнях: особистісному, соціальному та системному. Щоб діяти конструктивно (як особистість чи колектив), потрібно спершу усвідомити проблему. Другий крок – включитися в неї емоційно: це мотивує до дії (співпереживання). І третій крок – діяти вміло (залученість) [2].

Оскільки в школі діти проводять більшу частину часу, саме школа є основним простором соціально-емоційного навчання дітей.

Науковці стверджують, що для психічного здоров'я дітей необхідна збалансованість позитивних і негативних емоцій, яка забезпечує підтримання душевної рівноваги та життєствердної поведінки. Порушення емоційного балансу сприяє виникненню емоційних розладів, що призводять до відхилення в розвитку особистості дитини, до порушення у неї соціальних контактів. Умовою соціально-емоційного розвитку дитини виступає його здатність «відчувати» емоційний стан оточуючих людей, співпереживати та реагувати на це. Для реалізації сприятливої емоційної сфери в закладі загальної середньої освіти керівнику варто керуватися наступними принципами соціально-емоційного виховання:

1) послідовність – діяльність планується та реалізується послідовним шляхом поглиблення вже наявних знань учнів з урахуванням рівня їх актуального розвитку;

2) активність – діяльність потребує активної участі учнів;

3) сфокусованість – для виховання спеціальних компетентностей планується ціле направлена діяльність, вихованню приділяється достатньо часу.

4) ясність – мета і ймовірні результати діяльності чітко визначаються та обговорюються [3].

Інтеграція соціального виховання в освіту молодших школярів є важливим аспектом формування повноцінної особистості. Особливості цього процесу включають:

1. Ігровий підхід: Використання ігор та групових активностей, які дозволяють дітям взаємодіяти, розвивати комунікативні навички та розуміння соціальних ролей.

2. Навчання співпраці та командної роботи: формування навичок співпраці, взаємодопомоги та роботи у команді через спеціально організовані завдання та проєкти.

3. Розвиток емпатії та розуміння емоцій: сприяння вивченню та розумінню емоцій, розвиток емпатії та вміння співчувати один одному.

4. Формування соціальних навичок: робота над вмінням встановлювати контакти з однолітками, розвиток вміння виражати свої думки, слухати інших та вирішувати конфлікти.

5. Звернення до реальних ситуацій: використання реальних життєвих ситуацій для вивчення соціальних аспектів та виховання в учнів поваги до інших.

6. Залучення до самоврядування: розвиток навичок саморегуляції та самоконтролю, формування вміння взяти на себе відповідальність за власні дії та вчинки.

Інтеграція соціального виховання в освітній процес молодших школярів сприяє створенню позитивного середовища для їхнього соціального та особистісного розвитку.

Війна, спричинена російською агресією, ще більше актуалізувала важливість формування й розвитку соціально-емоційних та етичних навичок у молодого покоління. Підходи й технології СЕН, зокрема програма СЕЕН, мають стати не ексклюзивною можливістю в деяких школах, а повноцінним складником обов'язкової освітньої програми. Це потребує комплексного підходу, що має бути включений до Стратегії розвитку освіти в Україні у післявоєнний період і передбачає роботу за такими перспективними напрямками:

- інтеграція результатів СЕН і СЕЕН в державні освітні стандарти, які будуть переглядатися або створюватися, зокрема, дошкільної освіти, профільної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) як обов'язкового складника освітнього процесу;

- проведення досліджень щодо впливу СЕН і СЕЕН на розвиток дітей, результати їх навчання, на культуру спілкування, вчительську і батьківську спільноти, середовище закладу освіти у цілому;

- підготовка доступних для всіх освітян цифрових навчально-дидактичних

матеріалів із СЕН і СЕЕН для різних вікових категорій учнівства;
- поширення у суспільстві, зокрема серед батьківства, ідей СЕН і СЕЕН для

успішного розвитку м'яких навичок особистості, сприяння її самореалізації, емпатійного спілкування в родині [6].

Інтеграція соціально-емоційного навчання в освітнє середовище Нової української школи визнається ключовою для гармонійного розвитку учнів, що підкреслено рядом досліджень. Згідно з науковими висновками, розвинуті соціально-емоційні навички не лише позитивно впливають на академічні досягнення, але і сприяють психічному благополуччю дітей [5].

Ця інтеграція сприяє не лише формуванню гармонійних взаємин серед учнів, але й підготовці до подолання життєвих труднощів та стресових ситуацій. Сучасне суспільство визнає необхідність в налагодженні міжособистісних відносин, а тому навички співпраці, емпатії та управління емоціями стають ключовими елементами успішного функціонування у різних сферах життя.

Дослідження також свідчать про те, що інтегроване соціально-емоційне навчання знижує ризик виникнення психологічних проблем у дітей та сприяє створенню позитивного, високопродуктивного навчального середовища. Ураховуючи ці аспекти, інтеграція соціально-емоційного навчання стає ключовим елементом підготовки молодого покоління до успішного функціонування в сучасному суспільстві.

Отже, дослідження соціально-емоційного навчання молодших школярів переконливо вказують на його велику користь та значущість для всебічного розвитку дітей. Інтеграція цього підходу в освітню практику допомагає підвищити академічні досягнення, сприяє психічному здоров'ю та емоційній стійкості, формує навички співпраці та конфліктології, а також створює позитивне навчальне середовище. Ці аспекти визначають соціально-емоційне навчання як невід'ємну частину ефективного освітнього процесу, яка сприяє гармонійному зростанню та успішній адаптації молодших школярів у сучасному суспільстві.

Список використаної джерел

1. Аналітичний огляд «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» (Feasibility Study on Opportunities for SEL within New Ukrainian School Reform) / Гриневич Л., Дрожжина Т., Глоба О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич, С. Калашнікової. Київ : «Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 312 с.

2. Гнатюк Т. А. Особливості соціально-емоційного виховання *Нова українська школа: результати та перспективи: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 18 листопада 2022 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь : МДУ, 2022. С. 197–198.*

3. Канавіна А. Б. Теоретичні засади управлінням соціально-емоційним вихованням школярів *Нова українська школа: результати та перспективи: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 18 листопада 2022 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь : МДУ, 2022. С. 201–203.*

4. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕ навчання / За загальною редакцією О. Елькіна, О. Масалітіної, Я. Фюрста. Харків : Дім реклами, 2019. С.14.

5. Глобальні навички майбутнього. Людський капітал 2030. URL: <https://hrliga.com/docs/ljudskyj-kapital-2030.pdf>

6. Елькін О. Б. Соціально-емоційне навчання як затребувана практика формування м'яких навичок учнівства: сучасні виклики та досвід України. 2023. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/281654>

Ірина ЯКОВЛЕНКО,

директор Шаровечківської ЗОШ І-ІІІ ступенів Хмельницької області,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель

КОМУНІКАТИВНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасна школа потребує вдосконалення методики та методичного процесу формування комунікативних умінь, оскільки програмні вимоги спрямовано на вдосконалення національної системи освіти, збереження культурної спадщини українського народу, зокрема української мови. Культура мовлення – це проблема, що так чи інакше присутня в усякій національній спільноті і буває предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників, загалом людей, небайдужих до можливостей слова і престижу своєї мови. Адже літературна мова в усіх народів відрізняється від розмовної, «народної», і потребує постійного дбайливого догляду, культивування [4, с. 12].

Проблемі формування мовленнєвої компетентності школярів приділяли увагу чимало вчених, адже вона становить ключовий аспект розвитку особистості та є важливим складником успішної освітньої практики. Висвітлення цієї проблеми сприяє не лише збагаченню наукового дискурсу, але й визначенню оптимальних методів та підходів, спрямованих на ефективне формування мовленнєвої компетентності серед учнів початкових класів.

У своїх дослідженнях вчені розглядають різні аспекти цієї проблеми, включаючи вплив мовленнєвого середовища, методик викладання та індивідуальних особливостей учнів на їхній мовленнєвий розвиток. Це робить проблему формування мовленнєвої компетентності актуальною і значущою для педагогічної теорії та практики.

Проблемі формування мовленнєвої компетентності приділяли увагу К. Ушинський, А. Капська, О. Карпенко, Т. Ладиженська, Р. Мартинова, Л. Мацько, А. Михальська, О. Мурашов, Г. Сагач, Л. Скуратівський та ін.

Однак дослідниками висвітлено питання вдосконалення мовної майстерності тих, хто вже одержав шкільну освіту (студентська молодь, вчителі), тоді як систематична робота щодо формування й удосконалення мовленнєвої культури, саме здобувачів загальної середньої освіти, зокрема початкової, залишається актуальною і водночас недостатньо розробленою.

Мета пропонованої статті – обґрунтувати комунікативні умови формування мовленнєвої компетентності молодших школярів та окреслити шляхи оптимізації мовного виховання учнів.

Процеси гуманізації шкільної початкової освіти передбачають створення умов, спрямованих на розкриття й розвиток особистості учня, встановлення взаємозв'язку його індивідуального духовного світу зі світом інших людей, соціуму в цілому. Мова та мовлення є продуктами культури, своєрідною пам'яттю світу, яка концентрує все, що пізнало людство. Людина завжди відчувала величезну потребу в мові як упорядкованій комунікативній системі, що вкрай необхідна для спілкування індивіда з іншими [1, с. 42].

У початковій школі формування культури спілкування здійснюється у процесі вивчення всіх розділів мовного курсу шляхом збагачення, уточнення й активізації словникового запасу школярів, формування вміння правильно наголошувати слова під час вимови, поєднувати їх одне з одним, дотримуватися нормативних граматичних форм, доречно вживати виражальні засоби мови, формули мовленнєвого етикету.

Практична сформованість процесу навчання мови передбачає правильне співвіднесення теорії й практики на уроці. Єдність теорії й практики в навчанні мови – загально дидактичний принцип, що передбачає встановлення правильного співвідношення теорії з практикою під час навчання мови, добір тренувальних вправ і завдань, які даватимуть можливість закріплювати й формувати необхідні уміння й навички [2, с. 34].

Формуючи комунікативну компетентність, вчитель початкових класів має враховувати той факт, що компетентність – це «укрупнений результат навчання, який не може бути досягнутий протягом двох-трьох уроків. Компетентність формується і розвивається впродовж тривалого часу, тому треба орієнтуватися в тому, якою є послідовність цілей вивчення предмета» [4, с. 12].

Отже, компетентність – це результат систематизованої навчальної діяльності, що виражається в активному оволодінні системою знань, а також здатності використовувати її з метою пізнання навколишньої діяльності і розв'язання проблем, що виникають у практичній діяльності [3, с. 11].

Компетентність у смисловому значенні охоплює три аспекти: знання, уміння, навички. Це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, знання, уміння, навички; має здатність до творчого вирішення завдань, ініціативності, самостійності, самооцінки, самоконтролю; це сформованість інтелектуальних операцій, спрямованість у діяльності, усвідомленість і мотиваційна насиченість. На кожному віковому етапі компетентність має орієнтовні показники розвитку особистості, тобто різні види компетенції.

Важливим компонентом системи формування комунікативної компетентності є мовленеві уміння та навички. До цієї категорії належать уміння швидко й правильно орієнтуватись у мінливих умовах спілкування; правильно планувати та здійснювати систему комунікації, зокрема її найважливішу ланку – мовленнєвий вплив; швидко й точно знаходити адекватно змісту акту спілкування комунікативні засоби, що відповідають водночас і творчій індивідуальності, і ситуації мовлення, а також індивідуальним особливостям об'єкта впливу (співрозмовника); постійно відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні; вміння чітко й емоційно виражати свої думки й почуття.

Розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок в учнів початкових класів доцільно здійснювати у процесі навчання діалогічного і монологічного мовлення, що допоможе вчити школярів правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови,

користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань

Для того, щоб забезпечити змістовність висловлювань, потрібно пропонувати дітям говорити чи писати тільки про те, що їм добре відомо. Важливо, щоб розповідь школяра була побудована на відомих йому фактах, на основі його власних спостережень, життєвого досвіду. Необхідно, щоб висловлювалися добре обмірковані думки, щирі переживання.

Основою для формування в дітей комунікативної компетентності виступають, безперечно, уроки української мови та літературного читання. На них необхідно використовувати мову не тільки в навчальних вправах, а й в її природному призначенні – як засобу пізнання, спілкування, впливу.

Запорукою формування в молодших школярів комунікативної компетентності є створення такої атмосфери в системі «учитель – учень», «учень – інші учні», яка б сприяла позитивному спілкуванню, стимулювала мовленнєву діяльність учнів. Необхідно позбутися стресово-утворювальних чинників на уроках, а також є важливим те, щоб діти бачили позитивний результат, відчували задоволення від власного успіху та успіху тих, хто поруч.

Формуючи навички говоріння, які передбачають побудову діалогічних і монологічних висловлювань, на кожному уроці потрібно створювати ситуацію, яка змусить дитину говорити, спонукати до висловлення думки:

- відповідь на поставлене запитання;
- побудова діалогів за зразком, малюнком, словесно описаною ситуацією;
- обговорення життєвих ситуацій, висловлення своєї думки;
- складання текстів-описів, розповідей, міркувань;
- побудова своїх висловлювань на прочитаних чи прослуханих творах;
- усний переказ прочитаного;
- імпровізація казок, словесне малювання [5, с. 21].

Для формування мовленнєвої компетентності учнів на уроках потрібно використовувати ігрові прийоми роботи, які в невимушеній формі спонукають учнів до читання та побудови діалогічних і монологічних висловлювань. Під час читання словниковий запас дітей активно поповнюється, а самі висловлювання стають більш повними, емоційними та яскравими. Важливим є те, що словник школярів збагачується не тільки кількісно, а й якісно. Використані під час уроків твори для читання та різноманітні ілюстрації ознайомлюють дітей з

новими словами в різноманітних галузях трудової діяльності людей, назвами рослин, тварин, предметів побуту. Поповнюється лексика, пов'язана з різноманітною діяльністю самих дітей, як на уроках, так і в позаурочний час [5, с. 23].

Обов'язковим завданням кожного вчителя є навчити дітей вчитися, а це неможливо без уміння читати і працювати з підручником. Специфіка роботи на уроках читання потребує від дітей багаторазового перечитування слів, речень, текстів, і вони швидко стомлюються. Тому всі уроки мають бути наповненими позитивним зарядом, красою, любов'ю і радістю, а особливо це стосується уроків розвитку мовлення, на яких діти вчаться висловлювати свої почуття, думки, творчо мислити. Потрібно давати учням можливість активно розвивати свій словник, заглиблюватись у джерела народної творчості.

Отже, ефективність комунікативних умов формування мовленнєвої компетентності молодших школярів залежить від оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, систематичного і цілеспрямованого застосування дидактичних методів, прийомів, форм і засобів, які підвищують його результативність. Важливим і визначальним в організації роботи над формуванням мовленнєвої компетенції молодших школярів є мотиваційне забезпечення освітнього процесу, індивідуалізація і диференціація навчання, комплексний підхід до формування комунікативно-мовленнєвих умінь; практична мовленнєва спрямованість освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
2. Григоренко О.В. Методика формування мовленнєвої компетентності молодших школярів в умовах сучасної школи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. С. 34-56.
3. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. № 4. С. 1-16.
4. Іваненко О.М. Мовленнєва компетентність молодших школярів: теоретичні та практичні аспекти. *Освіта*, 2019. С. 12-19.
5. Ковальчук Л.І. Психолінгвістичні аспекти формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів. *Педагогічна думка*, 2018. С. 21-27.

Наукове видання

Редакційна колегія:

Бахмат Н.В.,

доктор педагогічних наук, професор;

Гудима Н.В.,

кандидат філологічних наук, доцент;

Мєлєкєсцева Н.В.,

кандидат філологічних наук

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 10

Підписано до друку 26.04.2024 р. Формат 60x84/16
Ум.друк.6,85 арк. Зам.122

Видавець Ковальчук О.В.

32315, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Васильєва, 13, корп. А, 37.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7057 від 25.05.2020 р.